

Nordanvindens gåvor

- Från folksaga till föreställning

**Ett projekt som vill hämta en folksaga till dagens barn
via teaterns medel**

Bibi Kiikka

Examensarbete för dramainstuktörsexamen

Utbildningsprogrammet i Scenkonst

Vasa 2013

EXAMENSARBETE

Författare: Bibi Kiikka

Utbildningsprogram och ort: Scenkonst, Vasa

Inriktning/alternativ/Fördjupning: Drama och teater

Handledare: Carmela Johansson

Titel: Nordanvindens gåvor – Från folksaga till föreställning

Ett projekt som vill hämta en folksaga till dagens barn via teaterns medel

---

Datum 26.4.2013

Sidantal 35

Bilagor 5

Sammanfattning

Jag tror att vi i dagens läge inte längre känner till våra finlandssvenska folksagor. I mitt konstnärliga slutarbete "Nordanvindens gåvor" återupplivar vi tre bortglömda folksagor via en teaterföreställning. Föreställningen är riktad till barn i åldern 4 till 8 år.

Manuskriptet är skrivet av mig Bibi Kiikka och dramainstruktör Carmela Johansson. Alla tre sagorna har samma stomme. Vi vill med föreställningen visa hur en och samma folksaga kunde förändras under sin muntliga vandring. Efter föreställningen fick barnen delta i en berättarverkstad som skulle lära barnen vad en folksaga är och om dess mångsidiga innehåll. I verkstaden fick barnen arbeta med sin egen fantasi och berätta egna sagor. I mitt skriftliga slutarbete beskriver jag arbetsprocessen och resultaten av föreställningen och verkstadsdelen.

I mitt skriftliga slutarbete har jag studerat hur vår föreställning och berättarverkstad fungerade som metod att lära ut vad en folksaga är. Jag delade ut en frågeenkät till barngruppernas ledare där de fick svara på olika frågor angående projektet. Svaren var positiva. Jag har också på basen av mina egna iakttagelser kommit fram till positiva svar angående metoden. Jag har kommit fram till att föreställningen passar målgruppen bra men även lite äldre barn och vuxna.

I mitt slutarbete har jag också forskat i folksagans historia, vad är en folksaga, varifrån den kommer och varför den finns.

Språk: Svenska   Nyckelord: folksaga, teater, berättarverkstad

---

OPINNÄYTETYÖ

Tekijä: Bibi Kiikka

Koulutusohjelma ja paikkakunta: Näyttämötaide, Vaasa

Suuntautumisvaihtoehto/Syventävät opinnot: Draama ja teatteri

Ohjaajat: Carmela Johansson

Nimike: Nordanvindens gåvor - Kansansadusta teatteriesitykseen

Projekti joka haluaa tuoda kansansadun nykyajan lapsille teatterin keinoin

---

Päivämäärä 26.4.2013

Sivumäärä 35

Liitteet 5

Tiivistelmä

Uskon ettemme tänä päivänä enää tunne suomenruotsalaisia kansansatujamme. Taiteellisessa lopputyössäni ”Nordanvindens gåvor” herätämme kolme unohtunutta kansansatua eloon teatteriesityksen kautta. Esitys on tarkoitettu 4–8-vuotiaille lapsille. Käsikirjoituksen on kirjoittanut minä Bibi Kiikka ja teatteri-ilmaisun ohjaaja Carmela Johansson. Kaikilla kolmella kansansadulla on sama alkulähde. Eli periaatteessa kaikki kolme satua ovat yksi ja sama satu. Halusimme esityksellämme tuoda esille kuinka tämä satu muuttui suullisen etenemisensä kautta. Esityksen jälkeen lapset saivat osallistua tarinatyöpajaan jossa he oppivat kansansadusta ja sen monipuolisesta sisällöstä. Työpajassa lapset saivat käyttää omaa mielikuvitustaan ja kertoa omia satuja. Kirjallisessa lopputyössäni kuvailen työprosessia sekä esityksen ja työpajan tuloksia.

Kirjallisessa lopputyössäni olen tutkinut kuinka metodimme toimi opettamaan kansansaduista teatteriesityksen ja tarinatyöajan kautta. Jaoin lapsiryhmien ohjaajille kyselylomakkeen jossa he saivat vastata eri kysymyksiin projektistamme. Vastaukset olivat positiivisia. Olen myös omien havaintojeni kautta tullut positiivisiin tuloksiin metodistamme. Olen havainnut että esitys sopi hyvin kohderyhmällemme mutta huomioin myös että se sopisi hyvin vähän vanhemmille lapsille sekä aikuisille.

Lopputyössäni olen myös tutkinut kansansadun historiaa, mistä se on tullut, kuinka vanha se on ja miksi se on olemassa.

Kieli: Ruotsi

Avainsanat: kansansatu, teatteri, tarinatyöpaja

BACHELOR'S THESIS

Author: Bibi Kiikka

Degree Programme: Performing Arts

Specialization: Drama and Theatre

Supervisors: Carmela Johansson

Title: Nordanvindens gåvor – From a folktale to a theatre performance

A project that brings a folktale alive for today's children using theatre as a method

---

Date: 26.4.2013

Number of pages 35

Appendices 5

Summary

I believe that we do not know Finland's Swedish folktales today. In the artistic part of my thesis "Nordanvindens gåvor" we bring back three forgotten folktales through a theatre performance. The performance is aimed at children from 4 to 8 years of age. The manuscript is written by me, Bibi Kiikka, and drama instructor Carmela Johansson. The base of the three folktales is the same. By the performance we wanted to show how one folktale could change during its oral progression. After the performance the children could participate in a storytelling workshop which would teach the children what a folktale is and of its rich content. In the workshop the children could work with their imagination and also tell their own tales. In the written part of my thesis I describe the work process and the results of the performance and the storytelling workshop.

In the written part of my thesis I have studied how our performance and workshop worked as a method to teach what a folktale is. I handed out a questionnaire to the children's group leaders where they could answer questions about the project. The response was positive. Based on my own observations I have come to the conclusion that the method worked well. In my opinion the performance suited the target group well, but it could also work with older children and adults.

In my thesis I have done research in the history of folktales, their origin and their purpose.

Language: Swedish

Key words: folktale, theatre, storytelling workshop

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Varför gjorde vi föreställningen och berättarverkstaden	1
2. Folkdiktning	1
2.1 Vad är folklöre, folkdiktning, folksaga och konstsaga?	1
2.2 Varifrån kommer folksagan och hur gick det sedan?	3
2.3 Myter, sägner, epos	7
2.3.1 Epos	7
2.3.2 Myt	7
2.3.3 Folksägen	8
2.4 Folksagans undergrupper	9
2.4.1 Anekdot	9
2.4.2 Skämtsaga.....	9
2.4.3 Gåta och gåtsaga.....	9
2.4.4 Legend	10
2.4.5 Ordstäv	10
2.4.6 Rim	10
2.4.7 Undersaga.....	10
2.4.8 Novellsaga	11
2.4.9 Djursaga	11
2.4.10 Fabel	11
2.4.11 Ramsa	12
2.4.12 Memorat	12
3. Presentation av arbetet bakom föreställningen och berättarverkstaden	
Nordanvindens gåvor	12
3.1 Arbetsgruppen.....	13
3.2 Tidsplanering för projektet Nordanvindens gåvor.....	13
3.3 Hur vi producerade manuskriptet för föreställningen	15
3.4 Repetitionstiden	16
3.5 Planeringen av berättarverkstaden	18
3.6 Kläder, scenografi och rekvisita	19
4. Produkten	20
4.1 Föreställningen och dess handling	20

4.2 Berättarverkstäderna	20
4.2.1 Berättarverkstaden för daghemsbarnen i åldern 4 till 6 år	21
4.2.2 Berättarverkstaden för skolbarnen i åldern 6 till 8 år	23
4.2.3 Berättarverkstaden för språkbadsbarnen	25
4.3 Hur många barn, ledare och övrig publik såg oss	25
4.4 Ledarrespons	26
5. Egna reflektioner	30
5.1 Mina personliga tankar om processen och projektet.....	31
5.2 Vad vi lyckades med och hur vi kunde ha gjort produkten bättre	32
5.3 Framtidsvisioner	33
6. Käll- och litteraturförteckning	34
7. Bilagor	

1. Affischen för Nordanvindens gåvor

2. Manuskriptet Nordanvindens gåvor

3. De tre ursprungliga sagorna bakom föreställningen
Nordanvindens gåvor

4. Utdrag ur Nationalencyklopedin: Bord duka dig!

1. Inledning

1.1 Varför gjorde vi föreställningen och berättarverkstaden Nordanvindens gåvor?

Folksagan är inte längre bekant för barn och vuxna. Jag tror också att folk inte vet vad folksagor är. Jag visste inte själv så mycket om folksagor, de är bortglömda. Tack vare bröderna Jacob och Wilhelm Grimm känner vi i dag vissa folksagor. Bröderna Grimm startade en trend i Tyskland på 1800-talet då de samlade ihop folksagor och de skrev ner dem. Trenden spred sig över hela världen.

Idén till projektet Nordanvindens gåvor hade Carmela Johansson haft redan i flera år, men det rätta tillfället för att förverkliga det hade inte kommit förrän nu. I maj 2012 sade Carmela Johansson att hon hade en folkdiktningssamling med finlandssvenska folksagor som hon ville att vi skulle läsa. Boken hette Finlands svenska folkdiktning, B. Sagor i urval utgiven av Anders Allardt år 1917. Johansson hade ansökt om pengar från olika fonder under våren 2012. Vi hade blivit beviljade en lämplig summa pengar som kunde täcka våra kostnader för projektet och vi ville iscensätta en folksaga som var finlandssvensk. Projektets idé var att lära barn vad en folksaga är genom att spela upp en folksaga och genom en verkstadsdel. Målgruppen i det här projektet var barn i åldern 4 till 8 år. Med hjälp av projektet ville vi skapa arbete åt oss själva och åt en regissör. Speciellt viktig var tanken att kunna skapa arbete för dramainstruktörer vilket Johansson är och vilket jag kommer att bli våren 2013. I alla tidigare projekt som vi har gjort mellan åren 2008 och 2012 har tanken varit att försöka anställa så många dramainstruktörer som möjligt. Samtidigt fick vi göra precis det vi själva ville. Det fanns ingen som kunde diktera vad vi måste göra och hur vi skulle göra det.

Vi ville med vår föreställning hämta tillbaka en bortglömd folksaga. I mitt slutarbete vill jag själv lära mig vad en folksaga är, varifrån den kommer och varför folksagan finns. Den stora frågan är hur vår metod att lära ut vad en folksaga är via en föreställning och en verkstadsdel för barn i åldern 4 till 8 år fungerar?

2. Folkdiktning

2.1 Vad är folklöre, folkdiktning, folksaga och konstsaga?

Folkdiktning är ett ord som man oundvikligen stöter på när man forskar inom folksagan. Folkdiktning definieras som diktning som har spridits utan att den har skrivits ner i skrifter eller i böcker. Det vill säga att den har spridits under sin tid från mun till mun. Till

folkdiktningen hör bland annat sagor, legender, sägner ramsor, rim, gåtor, anekdoter, ordstäv och memorat med flera (Uppslagsverket Finland-webbutgåva, 2009-2012).

Enligt uppslagsverket Nationalencyklopedin (1991, s. 463) är folkdiktning en benämning på den traditionella, muntligt framförda diktningen. Det var den enda existerande formen av diktning före uppfinnandet av skrivkonsten. Den muntliga diktningstraditionen levde ännu kvar trots att boktryckarna började massproducera böcker. Traditionen hölls vid liv i de mer eller mindre analfabetiska delarna av befolkningen. Folkdiktningen kan delas i prosafolkdiktning och folkdiktning i bunden form. Till prosafolkdiktning hör bland annat folksagan, legenden och sägen. Till folkdiktning i bunden form hör bland annat folkvisan, gåtan, ordspråket, ordstävet och ramsan.

Enligt Bengt Holbek och Jan-Öjvind Swahn (1995, s. 13) kan ordet folkdiktning även användas om prosa. Denna form av folkdiktning är inte en enhetlig kategori för sig utan brukar oftast delas in i myter, folksägner och folksagor.

Folkdiktning, är som jag ser det, ett ord som innehåller alla dessa tidigare nämnda folktraditioner, även folksagan. Varje uppslagsverk eller forskare väljer att lyfta fram de delar av folkdiktningen som de anser vara viktiga.

Benämningen folklöre (eng.) är ett ord som används i dag då man talar om den muntliga folktraditionen. Tidigare har man talat om folkminnen. Ordet folklöre har en varierande betydelse i olika länder (Uppslagsverket Finland-webbutgåva, 2009-2012). Folklöre eller folktraditionerna kan innebära allt som tidigare har tillhört folkets liv som till exempel matvanor, seder, arbete, läkekonst, musik, dans, lek och trosföreställningar. Då man forskar inom folktraditionerna talar man om folkloristik.

Även benämningen folksaga är inte ett entydigt eller ett enhetligt begrepp utan innefattar flera olikartade traditionsformer (Swahn 1959, s. 10). Marja Suojala (2001, s. 32) säger att folksagan är en traditionell och anonym text med magiska element som tagit sig fram via den muntliga berättartraditionen. Några exempel på folksagor är sagan om Snövit och de sju dvärgarna, Hans och Greta, Törnrosa, Askungen, Skönheten och odjuret och Tusen och en natt.

”Och med ordet ’folksaga’ utsäger man tre ting:

För det första är det fråga om historier som framställer händelser, eller en följd av händelser, ordnade i ett förlopp med inledning och avslutning. De kan inrymma dialoger, anekdotiskt stoff, minnen, stämningar och annat, men utan kedjan av händelser är de inte folksagor.

För det andra är det tal om fiktion, om uppdiktade berättelser, inte om reportage från verklighetens värld. Verkligheten finns naturligtvis med i bilden, annars kunde inte berättelserna förstås, men den är underkastad en annan världsordning än realiteternas. En del sagor låtsas vara verklighetskildringar, och tanken bakom somliga skrönor är att de så trovärdigt som möjligt ska framställa de mest orimliga lögnen, men det är lätt att avslöja deras sanna natur, för de är vävda av vandringsstoff.

För det tredje rör det sig om historier som tillhör eller som har tillhört den muntliga berättartraditionen. Det finns även en rik sagolitteratur, men den tillhör ett annat medium och kommer här i fråga bara för så vitt den har påverkat den muntliga traditionen.

Med dessa definitioner är begreppet 'folksagans' ungefärliga ram fastställd. Den kan dock behöva utvecklas något på vissa punkter.” (Holbek&Swahn 1995, s. 13-14)

Folksagoforskare har delat in sagorna i olika undergrupper. Enligt Satu Apo (2001, s. 12) är de viktigaste undergrupperna djursagorna, undersagorna, novellsagorna, legenderna och skämtsagorna. Som de äldsta sagorna anses djursagorna och undersagorna.

Folksagan skiljer sig från den vanliga sagan eller konstssagan som vi känner bäst idag. Konstssagan är skriven av etablerade författare, det vill säga att man vet vem som har skrivit berättelsen medan folksagans författare är okänd (Holbek&Swahn 1995, s. 18). Konstssagan beskrivs som en kort text som författaren har producerat. Författaren har använt den traditionella undersagans form som hon har format på något sätt (Suojala 2001, s. 32). Folksagans och konstssagans växelverkan lever ännu i denna dag eftersom nya sagoböcker produceras hela tiden. Några exempel på konstssagor kan vara Pippi Långstump av Astrid Lindgren, Muminrollet av Tove Jansson, Alice i underlandet av Lewis Carroll och Mauri Kunnas barnböcker.

En sagoroman är en sagobok i längre format där man kan lyfta fram exempel som Momo eller kampen om tiden av Michael Ende och Harry Potter böckerna av J.K. Rowling som faller mera till kategorin fantasyroman.

Folksagan och konstssagan har många olika mellanvarianter där författaren till exempel har använt en folksaga som hon har skrivit om till en konstssaga eller där hon har inspirerats av folksagotraditionen och skrivit en konstssaga i folksagoanda. Mauri Kunnas är en författare som har omarbetat Elias Lönnrots sammanställning Kalevala, Finlands nationalepos, till en barnbok som heter Hundarnas Kalevala. En av våra käraste sagofarbröder i Europa anses vara Hans Christian Andersen. Han har i sin tur skrivit konstssagor i folksagoanda där han med hjälp av fabeln har skapat fängslande berättelser. Som ett exempel på en sådan saga är den Fula ankungen (Swahn 1959, s. 7). Dessa konstssagor bör ändå inte bladas ihop med folksagorna. Som vi kan märka kan gränserna mellan de olika sagoformerna vara diffusa, men med denna oklarhet låter vi dagens författare skapa nya historier.

2.2 Varifrån kommer folksagan och hur gick det sedan?

Folksagan är en av huvudformerna inom den muntliga berättartraditionen. Folksagan används i underhållningssyfte där både berättaren och åhöraren är medvetna om att sagan är fiktiv, alltså osannolik och diktad. Sagan är universell och tidlös. Alla kulturer har sina egna folksagor. I den västerländska kulturen har folksagan nästan försvunnit i den muntliga traditionen eftersom böcker, tidningar, filmer och televisionen har ersatt berättandet (Bra Böckers Lexikon 1985, s. 153-154)

Folksagan är till sin karaktär oftast stereotypisk (Bra Böckers Lexikon 1985, s. 153-154). Historier uppstår egentligen hela tiden då någon berättar till exempel om hur deras dag började eller vad de drömde om förra natten. De flesta historierna glöms bort genast men vissa sagor har kommit för att stanna och leva vidare. En gammal saga har under sin tid som folksaga utvecklats med en så perfekt, tidlös uppbyggnad så att alla människor kan relatera till den i alla kulturer (Holbek&Swahn 1995, s. 12-13). De vanligaste folksagorna som folk känner till är undersagorna till exempel Törnrosa och Askungen. I undersagan finns magi och övernaturliga varelser. Sagan har alltid ett lyckligt slut. Den sagoformen som ännu lever är skämtsagan eller fräckisen som åtminstone delvist lever i muntlig tradition. I Finland kallar vi den för en vits (Swahn 1959, s. 10; Bra Böckers Lexikon 1985, s. 153-154).

Om folksagans ursprung finns det flera uppfattningar som strider mot varandra. Alla forskarna verkar ändå vara överrens om att medeltiden spelade en viktig roll för folksagans utformning och spridning i Europa. Man möter ofta på uppgifter som påstår att folksagan härstammar från Orienten och särskilt från Indien. Detta är i stort sätt oriktigt eftersom folksagan har utvecklats runtom hela världen. Det finns berömda sagosamlingar från Orienten som till exempel Tusen och en natt, men det finns inget som säger att alla sagorna härstammar från den delen av världen (Swahn 1959, s. 11-12). Vissa forskare menar att på grund av kulturella skillnader härstammar inte våra västerländska sagor från Orienten eftersom vi inte skulle kunna förstå de sagornas uppbyggnad och symbolik.

Folksagan fanns inte enbart till för barn utan för alla. Den muntliga sagan hade blomstrat i långa tider i byar och i barnkammare mellan barnsköterskor och överklassbarn (Zipes 1984, s. 12). Man anser att folksagan kunde underhålla folk också under lunchraster på arbetet, i kvällens mörker i hemmen då man inte kunde arbeta eller precis var som helst där det fanns tid för att berätta en saga (Holbek&Swahn 1995, s. 17). Berättaren tillhörde oftast de fattiga, det vill säga tjänstefolk, småföretagare, daglönare, lantarbetare, hantverkare, fiskare, matroser och till och med tiggare. Sagan berättades till en början av vuxna till vuxna där berättaren kunde vara en man eller en kvinna (Richter& Merkel 1974, s. 39).

De äldsta nedtecknade sagorna kan vara mellan 4000 och 5000 år gamla (Holbek&Swahn 1995, s. 12). Folksagan trycktes till skrifter redan på 1500-talet i Italien och i Frankrike (Bra Böckers Lexikon 1985, s. 153-154). Till en början var de flesta nedtecknade sagorna menade för arbetsfolket. Adeln ansåg att texterna kunde vara farliga att läsas eftersom de kunde förstöra det förnuftiga tänkandet med all sin trolldom och vara skadliga för bevarandet av feodalsamhället. Sagorna handlade ofta om prinsar, prinsessor, kungar, drottningar, bönder, soldater och djur. Sagan innehöll en klasskamp där arbetarfolket stod i huvudrollen gentemot den onda adeln. I sagorna kunde de rika styra över de fattiga hur de ville (Zipes 1984, s. 17). Sagan slutade ofta med att adeln blev bestraffad och den fattiga fick precis allting den saknade. I många sagor stod den fattiga i en sådan livssituation att den inte själv kunde förbättra situationen, då kom magin in i sagan. Feer och andra övernaturliga varelser kom för att förbättra den fattigas levnadsstandard (Richter& Merkel 1974, s. 40). I sagorna speglades ofta verkliga livets brutalitet och våld, de kunde handla om svältande barn, våldtäkter, kroppsliga bestraffningar och hänsynslöst utnyttjande.

Ämnena var så svåra att behandla att man använde symbolik till hjälp för att göra ämnena lättare att hantera (Zipes 1984, s. 17-18).

På 1700- och 1800-talet kom det ett krav på folkupplysning, folket skulle lära sig att läsa och skriva. Samtidigt pågick en propaganda mot denna idé. Ett upplyst folk kan också börja tänka själv. Folket läste under 1700- och 1800-talet riddar- och rövarromaner, sagolitteratur och kärleksromaner. De ansågs vara skräptexter. Först varnades borgerliga läsare för sentimentalitet där kärnan var att individernas funderingar om sig själv, sina önskningar, behov och drömmar kunde jämföras med det praktiska livet. Sedan varnades det lägre folket för det sentimentala innehållet i texterna. Texterna ledde bort från verkligheten med sina äventyr och drömmar, det handlade om fantasi. Man sade att fantasin fördrev förståndet, försvagade moralen, undergrävde religionen och försvagade tilltron till statsförfattningen. Texterna ansågs väcka drömmar om verkligheten som gjorde folket otillfredsställda i sin livssituation till exempel med sina tolv timmars arbetsdagar. Man började begränsa läsmaterialet genom censur. Sagorna ansågs också farliga för arbetarklassens barn. Sagorna skulle inte läsas för arbetarklassens barn. Barnen skulle inte få längta efter en god fe som skulle ge dem varma kläder och läckerbitar till mat. De skulle nöja sig med stadskläderna de var tilldelade och fläskbiten de fick till mat (Richter& Merkel 1974, s. 23-26).

Samtidigt började man skriva ungdomsböcker som var riktade till det borgerliga folket där fantasin saknades. Böckerna ville uppfostra folket med sin borgerliga moral. Böckerna lärde de borgerliga om geografiska upptäckter, om naturhistoria och hur det borgerliga samhället var uppbyggt med sin ekonomi (Richter& Merkel 1974, s. 28).

Det pågick en ständig kamp om vad som var rätt och fel. Fransmannen Charles Perrault hade gett ut en sagogåva (år 1697) som var närmast en konstsagobok. Den blev väldigt populär. I bildade kretsar i Europa hade man börjat uppfatta folksagorna som avsedda för barn. Konstsagan blomstrade i Frankrike på 1700-talet på bekostnad av folksagan. Perrault startade en ny trend i Frankrike där man började skriva direkta sagoböcker för barn. Sagorna uppfostrade barnen till att bli medlemmar i samhället. Folksagorna omarbetades också till berättelser för barn. De finslipades även för att berättas för hovet (Zipes 1984, s. 22-23).

Inställningen till folksagorna och konstsagorna förändrades så småningom. Istället för att tänka att sagorna var farliga för folket tog man in sagorna som pedagogiska och uppfostrande berättelser i barnkammaren och i skolvärlden. Nu ansåg man att sagorna inte längre var farliga för förnuftet och för väckandet av falska drömmar. Man såg sagorna som en berättelse som innehöll en mognadsprocess för huvudpersonen. Genom att huvudpersonen i sagan segrade över monstret kunde barnet via symboliken växa upp till en bra person som passade in i samhället (Richter& Merkel 1974, s. 57).

Bröderna Jacob (1785-1863) och Wilhelm (1786- 1859) Grimm var tyska filologer och folklorister. Båda var berömda humanistiska vetenskapsmän på ett brett område (Nationalencyklopedin 1992, s. 77-78; Bra Böckers Lexikon 1985, s. 21).

Bröderna började för 200 år sedan att samla ihop folksagor i Tyskland för att sedan ge ut sin berömda sagosamling som hette *Kinder- und Hausmärchen* mellan åren 1812 och 1815. Boken blev väldigt berömd under sin tid och översattes till många olika språk. Bröderna blev trots allt också hårt kritiserade av sina landsmän. Man trodde länge att bröderna Grimm hade samlat de muntliga sagorna av bönder och daglönare. Man trodde också att de hade varit trogna till berättarna och bara förfinat lite på handlingen och språket. Sanningen var att bröderna hade huvudsakligen samlat ihop sagorna av de småborgerliga eller av medelklassfolket som redan hade infört borgerliga tankar i sagorna. Bröderna hade gjort mer än bara förbättrat och finslipat på sagorna, de hade utvecklat sagorna och gjort viktiga förändringar i karaktärerna och innehållet. De hade också lämnat många välkända sagor utanför sin samling. Bröderna bidrog i hög grad till det litterära förborgerligandet av de muntliga sagorna. Bröderna Grimm ville inte avsiktligt fördärva arvet av det vanliga folket. Tvärtom ville de att den rika kulturella traditionen som levde bland det vanliga folket också skulle leva och accepteras bland det borgerliga folket. Sagosamlingen kom ut under brödernas egen livstid i sju upplagor där texterna förlängdes och omarbetades i varje upplaga. Sagosamlingen var inte till en början menad enbart för barn utan också för vuxna. Bröderna ville skriva boken för att sprida glädje och de ville att den skulle vara lärorik. Bröderna Grimms sagobok har berört hela den västerländska världen. Deras stil att berätta en saga lever ännu idag (Zipes 1984, s. 58-62). Bröderna startade en ny trend att samla ihop gamla folksagor, myter och sägner. Trenden spred sig över hela världen och även till Finland med Elias Lönnrot i spetsen.

På 1960-talet blev bröderna Grimms sagor hårt kritiserade som grymma, sexistiska och rasistiska. Man ansåg att sagorna visserligen var geniala för sin egen tid. Men man tyckte sagorna tjänade en socialisationsprocess som lade stor vikt vid passivitet, flit och självupppoffring för flickor och på tävlande, aktivitet och samlande av rikedomar för pojkar (Zipes 1984, s. 59).

På 1970-talet blev Bruno Bettelheim känd för sitt verk *Sagens förtrollande värld*, folksagornas innebörd och betydelse. Bettelheim hade under 1930-talet suttit i koncentrationslägren i Dachau och Buchenwald. Han hade under sin tid på lägren studerat sina medfångar och bödlar och på det sättet klarat av lägren. Han hade med hjälp av sitt verk kunnat bearbeta sina upplevelser på lägren. Han har arbetat som psykoanalytiker och psykoterapeut (Gordon 1978, s. 7). I sitt verk har Bettelheim studerat folksagornas symbolik och inre mening. Tolkningarna är intressanta och värdefulla att läsa men han har den inställningen att folksagorna finns till enbart för barn och deras utveckling. Han anser att folksagorna behövs för att barnet ska kunna utvecklas till en person som passar in i samhället. Han berättar om hur skadligt det kan vara för barn som inte har växt upp med folksagor. Han talar också om oedipus-komplexet och Freuds psykoanalytiska teorier. Han bakar in teorierna i folksagorna och försöker hitta en mening i sagorna med hjälp av

teorierna. Dessa teorier känns ålderdomliga och har egentligen inget med folksagorna att göra.

2.3 Myter, sägner, epos

Enligt Bengt Holbek och Jan-Öjvind Swahn (1995, s. 13) kan folksagan ofta jämföras med sägner och myter. I det här kapitlet vill jag bekanta mig med dem och hitta gränserna för de olika diktformsformerna. I Gun Herranens bok "Sagorna finns överallt" jämför Holbek och Swahn folksagan med epos. Jag vill också veta vad ett epos är.

2.3.1 Epos

Kalevala är ett epos. Ett epos är alltså en skrift som innehåller dikter, sånger och verser. Kännetecknande för ett epos är realistiska händelser som blandas med myter. Handlingen utspelar sig i en förfluten tid. Eposet har rytmiska inslag och upprepningar medan folksagan är på prosa. Vissa sagor för barn kan innehålla rytmiska inslag och upprepningar men på det stora hela har prosan och versen mycket fasta gränser. Sagor kan också innehålla melodier och rimmande verser eftersom det alltid finns övergångsformer inom alla genrer (Holbek&Swahn 1995, s. 14).

Eposet är den viktigaste kategorin i bunden form. I eposet är handlingen i en förfluten tid långt före läsarens eller lyssnarens tid. Eposets gestalter är större, starkare och tapprare än dagens gestalter. I huvudrollen står oftast en hjälte eller flera hjältar. Deras dåd, som till exempel när de krigar mot ett annat folk, skildras utförligt och deras handlingar förstärks av versmåttet. I antikens epos använde man hexametern. Två saker som är viktiga för tronföljden är militära och erotiska erövringar. Övernaturliga fenomen kan förekomma och gudomliga gestalter kan ingripa i handlingen i mänsklig skepnad. Eposets karaktärer är fasta och oföränderliga. Vändningarna i handlingen är formelartade. Ord, verser och hela situationer kan upprepas i eposet (Nationalencyklopedin 1991, s. 557).

2.3.2 Myt

Myter existerar eftersom människan i alla tider har försökt hitta svaret på livets gåta. Människan vill veta varför vi lever och hur allting började. Därför berättar också Kalevala om hur livet började.

Enligt uppslagsverket Nationalencyklopedin (1994, s. 557) är myten inte enbart en förklarande filosofi. Den innehåller ett bildspråk som behöver tolkas så att det övernaturliga kan förklaras. Myten förklarar människans och världens skapelse och dess undergång. Den behandlar också det ondas ursprung och döden. Icke religiösa myter kallas sekundära myter och de religiösa myterna kallas egentliga myter. Sagan skiljer sig från

myten med att vara en fantiserad historia som finns till för ren underhållning (Nationalencyklopedin 1994, s. 557).

Bruno Bettelheim (1978, s. 46) anser att den förhärskande känslan i myten är att den är unik, den kunde inte hända till någon annan eller i någon annan omgivning, det är en storslagen händelse som sällan kan drabba en vanlig dödlig. Myterna beskriver mirakulösa händelser precis som sagorna men i myten beskrivs miraklet mirakulöst. I sagan är ofta miraklet högst osannolikt men det beskrivs som en vardaglig händelse som kunde drabba vem som helst. En myt slutar oftast tragiskt medan en saga slutar lyckligt. Myten är pessimistisk och sagan optimistisk. Myternas hjältar genomgår en metamorfos till ett evigt liv i himlen medan sagans hjälte lever ett lyckligt liv i alla sina dagar här nere på jorden. Ibland kan en saga sluta med att om han inte har dött så lever han än. Sagans hjälte får sin belöning på jorden inte i himlen som i myten.

2.3.3 Folksägen

Sägner består av morallära, geografi och historia. Den kan berätta om en viss känd person eller en existerande plats under en viss historisk tid. Sägner kan varna för att överträda gränsen till de övernaturligas värld eller för att predika förnuft och klartänkthet. Sagan kan handla om en enskild människa och dess öde där greppet om tiden o rummet är oklart. Sagan ramar in med en inledning och avslutning. Sägner kan sluta med ”därför ligger den där stenen där” (Holbek&Swahn 1995, s. 14-15).

Sägner är förankrad med verkligheten och är sannolika. Sägner är oftast kort. Sägner kan delas in i mytiska sägner och historiska sägner. Historiska sägner är precis som sitt namn kopplade till verkliga personer och historiska platser. Sägner kan vara exakta med vilka som var med, när och var. Mytiska sägner handlar om folktrons gestalter där huvudpersonen kan ha kontakt med övernaturliga väsen och fenomen. Sägner kan också delas in i lokal- och vandringssägner. Vandringssägner kan berättas runtom i världen med mer eller mindre samma innehåll där platsen, huvudpersonen och tiden är specifika. Lokalsägner är mera bildade kring en plats och är kända i en begränsad omgivning. Sägner, myter och sagor kan innehålla samma stoff, därav pågår den konstanta debatten om vad som hör vart. Sägner kan även finnas till för ren underhållning (underhållningssägner) (Nationalencyklopedin 1995, s. 19).

Enligt Bengt Hansson och Jan Olofsson (2010, s. 6) berättas sägner som ren underhållning. Folksägner kan vara skräckinjagande men de kan ge hopp och trygghet. Via folksägner kunde saker och ting som till exempel sjukdom förklaras och förstås. Man kunde bete sig på rätt sätt för att undvika något eller för att uppnå någonting. Sägner kunde också ge alternativa förklaringar till någonting i jämförelse med kyrkan och religionen. Sägner var uppfostrande, de kunde till exempel hålla barnen borta från vattnet med hjälp av sägner om Näcken. Sägner kunde lära etik och ge gränser för människors handlingar, vad som var rätt och fel, vad hände om man överskred vissa gränser och vilka straff man kunde få.

Sägner kunde också ge tröst i sorgetiden där den döde kunde komma på besök, sägner tøjde på gränsen mellan livet och döden.

Ryktet kan också kategoriseras till sägner som till exempel att låt en fjäder bli höna. På 1800-talet började vetenskapliga insamlingar av folksägner då bröderna Grimm samlade ihop materialet till boken *Deutsche Sagen* (1816-1818) (Bra böckers lexikon 1985, s. 155).

2.4 Folksagans undergrupper

Folksagans undergrupper varierar en hel del i de olika källorna så jag beskriver orden anekdot, djursaga, fabel, gåta, legend, novellsaga, ramsa, rim, skämtsaga, ordstäv, memorat och undersaga. Jag anser att våra valda sagor i föreställningen är undersagor.

2.4.1 Anekdot

Ordet anekdot kommer ur grekiska ordet *ane'kdotos* som betyder icke utgiven. Förr i världen var det en betäckning för en skrift som byggde på den muntliga traditionen. Senare i tiden kunde man koppla ordet till en kort och skämtsam berättelse som karaktäriserade en person och som hade en slutpoäng. Ordet anekdot anses som synonym till ordet skämtsaga inom folkloristik (Nationalencyklopedin 1989, s. 378).

2.4.2 Skämtsaga

Skämtsagan anses som den största kategorin inom folksagan eftersom den var så populär under sin tid. Skämtsagan har två huvudteman, dumhet och sexuella beteenden. När man blandade ihop båda teman är humorn bäst och mest populär bland folket. Skämtsagorna talar ofta om kollektivt beteende, till exempel skämten om svenskar, norrmän och finnar. Skämtsagan lever ännu idag. Skämtsagorna är tacksamma objekt för till exempel analys om etniska motsättningar (Nationalencyklopedin, 1995, s. 597). De kallas ofta för ”vitsar” i Finland.

2.4.3 Gåta och gåtsaga

En gåta kan vara en beskrivning på ett föremål, en person eller på en händelse på ett metaforiskt sätt. Meningen med gåtan är att åhöraren skall gissa vad eller vem gåtan handlar om. Gåtan kan oftast vara så klurig att åhörarens tankar leds till något annat svar än till det riktiga svaret till exempel ”Vad är det sötaste på jorden? Vad är det tyngsta på jorden? Sömnen. Sorgen”. Gåtor kan ofta riktas mot det sexuella hållet fast svaret är anständigt. Gåtsagan har en berättelse som ram. Gåtor kan hittas till och med i Bibeln. Man

har hittat olika gåtor från många tidsepoker och speciellt från medeltiden. Man har under 1900-talet gjort insamlingar på de muntliga gåtorna i de flesta länder (Nationalencyklopedin 1992, s. 241).

2.4.4 Legend

Ordet legend betyder läsestycke, helgonberättelse och det som bör läsas. Helgonlegenden berättar om ett helgons liv, underverk, lidande och död till exempel legenden om Sankta Lucia eller om Sankt Nikolaus. Helgonlegenden kan vara som en folksaga eller som en sägen. En legend kan ha en övernaturlig uppbyggnad. Ordet legend kan också användas på utomkristna förhållanden som legenderna om Buddha och Muhammed. Legenderna är inte särskilt vanliga i Norden. Legenderna har varit en helgonberättelse som ofta lästes i kloster (Nationalencyklopedin 1993, s. 193).

2.4.5 Ordstäv

Ordstävet var förr en synonym till ordspråket men idag är det en folkloristisk term. Ordstävet består av ett citat som är lagt i munnen på en anonym person. Ordstävet avslutas med en speciell situation där citatet skall ha sagts till exempel ”Herre du min skapare, sa flickan, hon fick se far sin naken”. Ordstävet är ofta humoristiskt och kan förmedla en livsvisdom. Citatet läggs ofta i munnen på en viss yrkesgrupp. Oftast läggs citatet ändå i munnen på en gubbe, gumma, flicka eller pojke. Djur kan också få citat i munnen till exempel ”ingen kristenhet i det här huset sa katten, blev utkörd på julafton”. Ordstävet förekommer nästan enbart i Europa och speciellt bland de germanska folken (Nationalencyklopedin 1994, s. 477).

2.4.6 Rim

Rim är ljudöverensstämmelser i början, i mitten eller i slutet av ord eller meningar. Rimmet har en viktig funktion i versmåttet med dess bestämda regler. Man anser att slutrimmets ursprung finns i den medeltida kyrkosången där den delvis skulle underlätta sångaren att komma ihåg orden. Vissa andra forskare anser att slutrimmet härstammar från den irländska, fornfranska och fornhögtyska diktningen från 600- till 800-talet efter Kristus (Nationalencyklopedin 1994, s. 564).

2.4.7 Undersaga

Undersagan kallas också chimärsaga eller chimera. Undersagans händelser utspelar sig i en fantiserad värld där allting är möjligt. Undersagan förknippas enklast med folksagan. I undersagan finns det prinsessor, prinsar, troll och jättar. I undersagan är det högst allmogligt

för människor att förvandlas till djur och tvärtom. Hjältarna strider mot hemska monster för att vinna flickans hjärta. Magiska ting är vanliga som till exempel en magisk bordduk som serverar mat. Undersagan har alltid ett lyckligt slut för huvudpersonen och de onda karaktärerna får betala för sina misstag. Kända undersagor är Snövit, Askungen och Törnrosa. Idag lever undersagans fantastiska värld ofta i filmer och i datorspel (Nationalencyklopedin 1996, s. 36).

2.4.8 Novellsaga

Novellsagan är i stort sett likadan till sin struktur som undersagan. I novellsagan är saker och ting ändå närmare det vanliga livet. Det övernaturliga saknas. I novellsagan genomgår huvudrollsinnehavaren hårda prövningar som till slut kronas med seger. Sagan slutar ofta med ett bröllop. Novellsagan överdriver ofta mänskliga egenskaper och den framställer beteenden som inte passar in i våra moraliska och etiska ramar. Den sätter sig över den sociala klassindelningen där till exempel en prinsessa och en svinherde kan umgås. Novellsagan är ofta till sin uppbyggnad lång. Den har använts mest inom arabkulturen och inom judendomen. Tusen och en natt innehåller många novellsagor (Nationalencyklopedin 1994, s. 299-300; Holbek&Swahn 1995, s. 17).

2.4.9 Djursaga

Djursagan är en egen kategori som allmänt blandas ihop med fabeln eftersom fabeln också har djur som talar. I djursagan kan visserligen också människor uppträda. Djursagorna är allmänmänskliga och tidlösa. I den europeiska traditionen var djursagan underhållning för barn men även vuxna berättade djursagor för varandra som hade ett mera snuskigt innehåll. I vissa kulturer är djursagorna långa med flera episoder men i den västerländska kulturen är djursagorna för det mesta korta. När djursagorna berättades knöts de ofta ihop till kedjor där den gemensamma nämnaren för sagorna kunde vara ett och samma djur. Det vanligaste temat i den muntliga traditionens djursagor är trickstern, det sluga djuret som lurar de andra djuren. Djursagorna utgår för det mesta från djurens karaktäristiska drag (utseendet) eller beteenden. De kan tala och bete sig som människor men för det mesta beter de sig enligt det djur de är. Idag kan man se djursagor exempelvis som tecknade serier på televisionen (Nationalencyklopedin 1991, s. 52; Holbek&Swahn 1995, s. 16).

2.4.10 Fabel

Den västerländska fabelns historia anses gå tillbaka till tiden då den grekiske slaven Aisopos levde, till 500-talet före Kristus. Aisopos ansågs ha skrivit över 600 fabler under sin livstid men det finns inga originalskrifter kvar. I fabeln är oftast förmänskligade djur (antropomorfiserade) i huvudrollen men det kan även röra sig om människor och gudar. Djuren representerade olika stereotypa karaktärsdrag som rävens list, vargens grymhet,

lejonets mod och kungliga stolthet, myrans flit och sköldpaddans långsamhet. Fabeln är oftast kort med en moralisk lärdom på slutet, den vill predika om förnuftet. Fabeln har under sin tid också kallats för djurepos. Fabeln vandrade för det mesta från mun till mun. Det var på 1800-talet som djurfabeln blev känd för allmänheten då skolornas läseböcker producerades. Så småningom togs fabeln i bruk av olika författare som vidareutvecklade den i en psykologisk och moralpedagogisk riktning. H.C. Andersen, Lewis Carroll och Beatrix Potter är författare som har utvecklat fabeln till den form vi idag känner bäst. I allmänhet tror man att fabeln och djursagan är samma sak, men enligt olika forskare är det två skilda genrer (Nationalencyklopedin 1991, s. 85-86; Holbek&Swahn 1995, s. 15).

2.4.11 Ramsa

Ramsor riktar sig oftast till barn och används av barn men även vuxna kan använda ramsor för att komma ihåg saker. Ramsor är rytmiska uppräkningsord och meningar som oftast inte har något sammanhang. Ramsorna brukar rimma. Rimmet i ramsorna finns till för att underlätta memorerandet av texten, till exempel ”trettio dagar har november...” Ramsor som lever ännu idag kan vara till exempel en ramsa som utgör personen som ska leta efter de andra i kurragömma. Det finns pedagogiska ramsor som lär barnen till exempel alfabetet. Ramsor inom många lekar är vanliga som till exempel klappramsor (Nationalencyklopedin 1994, s. 420- 421).

2.4.12 Memorat

Memoratet är en självupplevd händelse som har blivit en berättelse med övernaturlig tolkning. Memoratet är oftast en syn- eller hörselvilla som har fått en övernaturlig tolkning som till exempel att någon säger att den har sett en tomte. Primärmemoratet är upplevd av berättaren själv. Sekundärmemoratet berättas av en andra part. Memoraten tolkas oftast enligt bygdens kollektiva folketro. Memoraten i vår egen tid skapas delvis av nedärvda faktorer som till exempel spökhistorier, samt nytillkomna memorat som till exempel att tro att det finns flygande tefat och utomjordingar (Nationalencyklopedin 1994, s. 233).

3. Presentation av arbetet bakom föreställningen och berättarverkstaden Nordanvindens gåvor

”Det var en gång...Idag går sagan inte längre som förr från mun till mun och berättas inte för kretsar av vuxna. Men den är efterfrågad i många sammanhang. Till barn kommer den som andlig näring, konstnärer och forskare tycker sig i sagan se diktningens grundform.” (Lüthi 1994, s. 7)

”Den roll sagan spelar i barnens liv, den roll som den under årtusenden har spelat också i vuxnas liv, styrker vårt antagande att det handlar om ett särskilt slag av diktning, en diktning som angår oss som människor.” (Lüthi 1994, s. 10)

Så började vår resa.

3.1 Arbetsgruppen

Arbetsgruppen Teaterloftet bestod i den här produktionen av dramainstruktör Carmela Johansson som nu på våren blir utbildad politices magister (journalist) och av mig Bibi Kiikka. Vi kallar oss för Teaterloftet eftersom vi för några år sedan skulle samarbeta med Hantverkets hus Loftet. Samarbetet avbröts men vi beslöt oss att ändå kalla oss för arbetsgruppen Teaterloftet. Till arbetsgruppen tillhör även studerande Tommi Kippola som för tillfället är i militären. Som regissör för projektet anställde vi skådespelaren, regissören och musikern Jan Holm. För scenografin stod min sambo Andreas Hatt som arbetar med husbygge. Dramainstruktör Agneta Haglund ritade vår affisch för projektet men idén till motivet drömde jag om en natt. Johansson och jag skötte om skrivandet av informationsbrevnen samt inbjudningarna till föreställningarna vilka sedan vidarebefordrades till skolorna och daghemmen av Minna Rinta-Valkama. Hon är chef för barnavdelningen vid Vasa Stadsbibliotek. Hon skötte om bokningarna till föreställningarna för på bibliotekets dramasal. Johansson och jag tog emot bokningarna för besöken på daghemmen i Vasa.

Carmela Johansson och jag har arbetat tillsammans med olika teater- och dramaprojekt sedan våren 2008. Jag anser att vi har haft ett fint samarbete under alla dessa år och så även i den här produktionen. För den historiska forskningsdelen stod Johansson och jag. Vi framställde även manuskriptet. Johansson hade hand om stipendieansökningarna för löner och andra kostnader. Föreställningen framfördes av Johansson och mig. Inhandlandet av kläder och annan rekvisita skötte Johansson och jag. Johansson hade hand om marknadsföringen. För bokande av repetitionsutrymmen ansvarade jag. Vi fick för det mesta repetera i Yrkeshögskolan Novias utrymmen. För ljuset ansvarade Johansson och jag.

3.2 Tidsplanering för projektet Nordanvindens gåvor

Carmela Johansson och jag hade talat om vårt folksagoprojekt redan i maj 2012 då vi fortfarande arbetade med vår teater i undervisningsprojekt för ungdomar i Österbotten. Folksagoprojektet skulle genomföras under hösten 2012 och våren 2013. Första mötet höll Johansson och jag första veckan i september 2012. Då talade vi om projektets struktur och hur många personer som behövdes för projektet. Vi gjorde ett beslut om att vi skulle anställa en regissör. Vi kom fram med några förslag om vem som kunde bli den lämpliga regissören. Det skulle vara en person som vi kände och som hade arbetat med regi och som hade erfarenhet av barnteater. Under mötet bläddrade vi i några folksagoböcker. Vi funderade också på hur tidtabellen skulle se ut för projektet.

Det andra mötet hölls 10.9.2012. Då planerade vi tidtabellen för projektet där det ingick en tid för att skriva ett manuskript, en repetitionstidtabell samt en tidtabell för föreställningarna. Under mötet bestämde vi att vi skulle spela vår föreställning på en fast plats och att föreställningen kunde beställas till daghem, skolor och eftisar. Det fasta stället var ännu i det här skedet oklart. Vi kontaktade två personer som vi ville ha som regissör för projektet. Den ena regissörskandidaten var mycket upptagen hela hösten och sade att hon visserligen var intresserad av projektet men att hon på grund av tidsbrist troligen inte kunde delta. Hon ville ändå fundera över sitt beslut. Den andra regissörskandidaten sade genast att han gärna ville ta arbetet, men att vi måste fundera tillsammans på repetitionstidtabellen eftersom också han hade några andra arbeten på gång. Vi bestämde oss för att vi skulle höras på nytt om en vecka eftersom alla behövde lite tid för att fundera på sina beslut. Regissörskandidaterna var medvetna om att vi hade kontaktat båda två om arbetet.

Under mötet väcktes en idé om att vi eventuellt skulle spela vår föreställning på Mirahuset i Vasa centrum. Huset kostade en hel del att hyra. Det kändes inte som det rätta alternativet att boka utrymmet.

Mot slutet av mötet kom jag på att Vasa Stadsbibliotek kunde vara ett alternativ att spela på. Vi hade under år 2011 arbetat för biblioteket och hade bra kontakt till huset. Vi ville samarbeta med bibliotekets barnavdelning. Vi tänkte att projektet kunde vara en del av bibliotekets egen verksamhet för barn. Barnen kunde komma för att först bekanta sig med bibliotekets verksamhet och eventuellt höra på några boktips och sedan skulle de komma för att ta del av vårt projekt i bibliotekets dramasal. Vi kontaktade biblioteket och svaret verkade positivt från deras sida. Vi måste ändå ha några möten med biblioteket. Vi gav några förslag på datum för mötet åt Minna Rinta-Valkama som är chef för bibliotekets barnavdelning. Mötet blev av 20.9.2012.

Under mötet med Johansson 10.9.2012 läste vi folksagor ur boken Finlands svenska folkdiktning, B. Sagor i urval. Vi fastnade av slumpen för den första sagan som hette Nordanvindens gåvor. Samma saga fanns i tre olika versioner med eget namn från Petalax, Nagu och Terjärv. Stommen i sagorna var den samma trots att sagan från Terjärv skiljde sig en del från sagorna från Nagu och Petalax vilka var så gott som identiska med små skillnader. Vi tror att bröderna Grimm har nedtecknat samma saga med namnet ”Bord duka dig”. Vi valde sagorna som nu skulle flätas ihop till en halvtimmes föreställning. Ett manuskript skulle produceras samt en verkstad som skulle handla om folksagor. Det fanns en tanke om att göra föreställningen interaktiv med publiken. Vi tänkte att publiken skulle få välja en dörr att ta sig igenom och den skulle leda in till en av de tre sagorna. Vi insåg att det skulle begränsa vår ide om att visa hur olika en och samma saga kunde bli under sin muntliga vandring i Finland. Idén krävde i praktiken att vi skulle skriva tre olika manuskript och en längre repetitionstid. Vi gjorde ett val om att i stället spela upp två sagor parallellt där huvudkaraktärerna träffades på sin vandring flera gånger på ett gästgiveri. Egentligen spelade vi upp alla tre sagorna eftersom två av sagorna var så lika. Tanken på att göra föreställningen interaktiv måste vi stryka. Under detta möte talade vi igen om hur föreställningen skulle se ut.

Under de senare mötena skrev vi manuskriptet klart. Jan Holm blev regissören för föreställningen. Vi träffade honom första gången 24.9.2012.

Vår fasta spelplats blev bibliotekets dramasal. Vi spelade två föreställningar per dag förutom den 28.11.2012 då vi spelade föreställningen en gång. De övriga föreställningarna hölls på två daghem i Vasa. En turné till Åboland planerades till vecka 11 under våren 2013. Eftersom Carmela Johansson är från Pargas hade hon en tanke om att ta vårt teaterpaket till skärgården där de inte ofta får teaterbesök. Vi besökte Nagu, Iniö, Pargas och Korpo.

Repetitionstiden blev mellan datumen 5.10. -28.11.2012. Under den tiden träffades vi 19 gånger. Vi repeterade mellan 4 till 7 dagar per vecka, ibland med längre mellanrum på grund av andra arbeten. Den 13.1.2013 hade vi genomdrag av föreställningen eftersom vi hade haft en månads spelpaus. Även 10.3.2013 hade vi genomdrag av föreställningen eftersom vi hade haft en spelpaus på två månader.

3.3 Hur vi producerade manuskriptet för föreställningen

Manuskriptet skrevs av Carmela Johansson och mig. Det viktiga var att välja en finlandssvensk folksaga. Vi ville ha en saga som kunde representera flera orter i Finland. Den valda sagan gav perspektiv från Österbotten och Åboland som passade bra in på de valda spelorterna. Valet av sagorna kom ganska naturligt eftersom de hade ämnen som lätt kunde relateras till vår tid. Sagorna var korta och händelserika. Det fanns komik, tragik och spänning i dem.

På första mötet talade vi om hur manuskriptet skulle se ut och hur vi bäst kunde få in alla tre folksagorna. Vi gjorde ett val mellan att ha en berättare och att spela upp olika scener ur sagorna. På gästgiveriet skulle sagornas hjältar mötas och bli vänner. På gästgiveriet blev hjältarna lurade av gästgivarvornor. Vi ville att föreställningen skulle vara en halv timme lång eftersom vår publik var i åldern 4 till 8 år. De skulle också delta i en verkstad efter föreställningen.

Vi gjorde ett beslut om att vi båda skulle inta berättarrollen i föreställningen för att få variation i händelserna. Vi fick båda spela flera roller. Vi ville vara trogna de riktiga folksagorna och hålla så mycket av dem kvar som möjligt. Det fanns ändå ett behov av att ge lite mera personlighet till de olika karaktärerna i manuskriptet, så vi döpte den ena karaktären som hette pojken i den riktiga folksagan till Mats. Den andra karaktären hette redan från tidigare Lill- Ant. Karaktärernas dialoger är till en viss del äkta men vi skrev in extra text för att göra dialogen mera levande. Vi tog oss rätten att ge lite mera bakgrundshistoria till Mats och hans mor eftersom vi inte fick veta så mycket från originalen. Vi lämnade också utrymme för improvisation i scenerna för att få skådespelet att kännas möjligast rätt och roligt. Vi visste ända från början att manuskriptet måste

korrigeras efter hand under hela repetitionsprocessen eftersom det är färdigt först då föreställningen är färdig. Det måste finnas plats för ändringar.

3.4 Repetitionstiden

Vi inledde våra repetitioner i början av oktober i Yrkeshögskolan Novias utrymmen på Kasernområdet där utbildningsprogrammet för Scenkonst arbetar. Vi hade bokat utrymmet för nästan hela vår repetitionstid förutom vissa undantag då vi repeterade hemma hos Carmela Johansson. Vi var tacksamma över att få repetera gratis på skolan.

Rollfördelningen hade Johansson och jag gjort nästan färdig då vi började. Vissa berättarroller hade vi inte delat in eftersom vi inte visste vem som hade mera tid för dem samt om berättarens delar eventuellt skulle spelas upp som skilda scener istället. Det var svårt att anpassa repetitionstiderna eftersom vi alla hade annat arbete vid sidan om projektet. Vi repeterade oftast torsdag, fredag, måndag och tisdag med en veckas paus emellan, eftersom Johansson arbetade nere i Åbo under vår repetitionstid. Samtidigt kunde vi repetera enbart på kvällstid eftersom jag hade arbete på dagarna. Veckosluten hade vi i början bestämt att var lediga eftersom jag ofta arbetade på helgerna. Vår regissör hade ofta förhinder på grund av annat arbete och han kunde vara med oss på 11 av 19 repetitioner. Vi klarade oss ändå bra eftersom det fanns mycket annat att tänka på under tiden som till exempel berättarverkstaden, rekvisita, kläder och scenografi. Att repetera utan regissör kan till en viss mån vara bra och utvecklar processen. Vi repeterade för det mesta 3-4 timmar per repetitionspass. Vi var vana med att inte ha någon regissör eftersom vi i det senaste projektet hade regisserat oss själva. Den upplevelsen fick oss trots allt att vilja anställa en regissör till den här pjäsen.

I början av repetitionerna bollades olika idéer under vilken tidsperiod pjäsen skulle utspela sig i. Det fanns idéer om att vi skulle spela pjäsen i en riktigt gammal tid, 1970, 1980 eller i 1990-talet då depressionen drog över Finland. Av personliga skäl hade jag velat prova på 1990-talet. I pjäsen lever Mats och hans mor i total fattigdom vilket driver pojken till att börja sin resa för att finna lycka och rättvisa. Arbetsgruppen tyckte att vi borde spela pjäsen i en äldre tid än 1900-talet. Beslutet blev att vi skulle leva i en tid då det inte fanns några maskiner och allting gjordes för hand, då kan man tänka sig 1700-talet. De båda huvudkaraktärerna Lill-Ant och Mats levde ute på landet. Rollfördelningen blev så att Carmela Johansson spelade Lill-Ant, Mats mor, en försäljare på boden, Nordanvinden och berättaren. Mina roller blev Mats, Djävulen, Stor-Ant, Gästgivarmor och berättaren. Repetitionerna framskred sakta men säkert. Ibland kunde det vara en veckas repetitionspaus och då kändes det som om vi inte gjorde så stora framsteg. Vi försökte trots omständigheterna att arbeta professionellt.

Genom hela processen hade jag ganska svårt att lita på mig själv som skådespelare. Av tidigare respons av teaterledare har jag fått uppfattningen om att jag inte är den bästa skådespelaren. Det är någonting jag alltid har försökt arbeta bort eftersom jag vet att jag i

dagens läge har utvecklats till en bättre skådespelare. Jag har läs- och skrivsvårigheter som till en del gör mitt arbete på scenen svårare. Jag läser långsamt och har svårt att lära mig texter utantill.

Det kändes ibland att Holm inte gav så mycket feedback under repetitionerna. Vi ansåg trots allt att Jan Holm har stor erfarenhet av regi och av att göra barnteater. Han hade många goda idéer då vi arbetade. Han var en inspirerande regissör.

Ibland vet jag att jag utan att ha tänka på saken ville regissera pjäsen. Jag anser det vara ett samarbete med regissören då skådespelarna får berätta sina idéer och prova ut dem. I detta projekt fanns det inte alltid plats för det. Då jag ville prova ut mina idéer från manuskriptet och då jag fick spontana idéer på scenen kunde jag vara stark med att presentera dem för arbetsgruppen. Jag anser att eftersom Johansson och jag hade skrivit manuskriptet borde Holm ha lyssnat mera på våra idéer. Samtidig tror jag att Holm ibland kunde känna att jag trampade på hans arbetsmark. Jag måste kunna lyssna på hans idéer och förverkliga dem. Jag måste alltså kunna samarbeta bättre. Det fick jag lära mig.

Den största diskussionen under våra repetitioner blev om scenen där Lill-Ant skulle ta sig över bron till helvetet. Vi hade skrivit scenen till en slapstick humor scen som skulle återkomma flera gånger under föreställningen. Holm ville göra scenen till dockteater där en Barbie-docka (kvinnlig) skulle ta sig över en miniatyr bro. Jag accepterade iden och tyckte att den kunde bli bra. Regissörens ide handlade om att barn i sin lek kan använda vilka föremål som helst då de leker. Det var en fin idé. Jag skulle ha velat tillverka en egen manlig Lill-Ant eftersom jag redan hade tillverkat två bockar av yllesockor. Holm ville hålla den kvinnliga Barbien eftersom vi också var kvinnor som spelade pojkar. Vi förstod hans tanke. Men jag anser att den kvinnliga Barbien skulle försvaga illusionen om att vi spelade pojkar. Dockan förstärkte vår kvinnlighet. I slutändan gjorde Johansson och jag ett beslut om att skaffa en manlig Ken-docka till premiären eftersom vi var missnöjda med den kvinnliga Barbien. Regissören fick se resultatet och accepterade ändringen. Troligen tyckte han inte om vår ändring, men jag anser att det är mitt och Johanssons projekt så vi kunde göra ändringen. Vi höll oss ändå till regissörens tanke om en Barbie-docka.

Under repetitionerna planerade Johansson och jag verkstadsdelen, vi handlade och sydde rollkläderna och rekvisitan, jag sydde handdockorna, vi tog emot bokningarna för daghemsföreställningarna och planerade musiken. Arbetslamporna fanns redan tillhands från ett tidigare projekt.

Under repetitionerna planerades också scenografin. Jan Holm ville att vi skulle använda två bord som vår bakvägg där vi kunde spela vår dockteater. Min sambo Andras Hatt planerade i slutändan en bakvägg åt oss som hade hjul under sig.

Allt som allt skred repetitionstiden bra fram. Presskonferensen hölls på premiärdagen 28.11.2012 klockan 11.00. Den första publiken besökte oss klockan 13.00.

3.5 Planeringen av berättarverkstaden

Planeringen av berättarverkstaden påbörjades ungefär två veckor innan vår premiär. Meningen var att planera två separata verkstäder för åldersgrupperna 4 till 6 år och 6 till 8 år. För den yngre gruppen, det vill säga för daghemsbarnen hade vi reserverat 30 minuter per verkstad eftersom de var så små och inte orkade koncentrera sig så länge. För de äldre grupperna skulle vi planera ett pass på 60 minuter. Verkstäderna skulle hållas direkt efter vår 30 minuter långa föreställning. Berättarverkstadens idé var att lära barnen vad en folksaga är, varifrån den kommer, vem som har skrivit folksagan och att folksagan oftast innehöll budskap och lärdomar. Under verkstaden skulle barnen få hitta på egna historier, höra på improviserade historier, delta i uppbyggandet av historier och att våga använda sin fantasi. Barnen fick röra på sig och hitta på statyer på basen av lärdomarna som fanns i vår föreställning. Alla övningarna anpassades trots allt enligt åldersgrupperna, alltså vissa övningar gjordes enbart med de äldre barnen.

Vi planerade båda passen för grupperna färdigt. De första versionerna var så långa att vi måste klippa bort en del av övningarna och skära ner på vårt berättande om folksagor. Det kändes lite ledsamt att inse att vi inte kunde förmedla så mycket information om folksagorna till barnen som vi skulle ha velat. Det var viktigt att alla barnen skulle få delta aktivt i vissa praktiska övningar. En tredjedel av de ursprungliga planerna sparades. Det föll bort en del information om bröderna Grimm och varifrån vår saga ursprungligen hade kommit. Skelettet för verkstaden fanns kvar.

Vi hade planerat att högst 40 barn per föreställning och verkstad kunde delta. Vi skulle dra varsin verkstad och ha högst 20 barn per ledare. Antalet barn kändes ändå stort med tanke på att i vissa grupper var barnen 4-åringar och att alla skulle få sin stund att uttrycka sig under den 30 minuter lång arbets-session. Det kändes som en utmaning. Det var inte ett problem med de äldre barnen. Vi kom på för sent att vi borde ha minskat antalet deltagare i daghemsgrupperna eftersom bibliotekets Minna Rinta- Valkama redan hade sänt ut informationen till skolorna, daghemmen och eftisarna. Dessutom hade vissa grupper bokats in som hade till och med nio personer över det önskade antalet deltagare. Vi tänkte att vi skulle klara av utmaningen.

Vi ville uttryckligen ha en berättarverkstad med lite dramaövningar i och inte en dramaverkstad med en massa berättande. Vi tänkte att många skulle tro att de deltog i en dramaverkstad eftersom vi erbjöd en teaterföreställning. Vår informationstext som var utsänd till daghemmen, skolorna och eftisarna berättade vad vi erbjöd. Jag har inte tidigare arbetat med berättarverkstäder. Carmela Johansson har arbetat nere i Åbo med några berättarverkstäder.

3.6 Kläder, scenografi och rekvisita

Kläderna till föreställningen skaffade Johansson och jag dels från ett lopptorg och dels använde vi egna kläder. Kläderna måste vara tidlösa. Båda karaktärerna var fattiga. Därför ville vi ha jordnära färger på kläderna. Den dominerande färgen på kläderna och scenografin blev brun.

Mats bodde hemma med sin mor och därför ville vi att han skulle vara klädd i någonting som hans mor skulle ha skaffat eller sytt åt honom. Han var en lat pojke i 15 års ålder. Mats kläder blev en ljusbrun skjorta, en brun ylleväst, bruna byxor och gråa yllesockor. Vi valde att inte ha några skor på scenen. Med yllesockorna skapade vi en mera mysig och varm känsla. Mats bar en scarf då han skulle ut på världen. Scarfen bars lite som en mantel. Scarfen hade en stor betydelse under föreställningen. Den var mitt medel att snabbt byta till rollkaraktären Gästgivarmor. Scarfen förvandlades även till en bordsduk. Då jag förvandlades till Djävulen hade jag en svart mössa på mig. På mössan hade jag sytt två röda horn. Då jag spelade karaktären Stor-Ant ändrade jag på mitt kroppsspråk.

Carmela Johanssons huvudkaraktär var Lill-Ant. Han var klädd i svarta byxor, en svart långärmad blus, yllesockor, en brun ylleväst och ett bälte som höll fast västen som gjorde att Johansson kunde bära en del rekvisita på sig. Bältet skulle se ut som ett knivbälte. Johansson hade också en scarf. Även denna scarf symboliserade en mantel, en bordsduk, ett skägg och den var en symbol för karaktären Mats mor.

Scenografin planerades och byggdes. Den bestod av två separata skivor i höjden 120 cm. Skivorna kunde separeras eftersom de hade hjul under sig. Då de drogs isär kunde vi spela våra dockteaterdelar med en miniatyrbro. Bakväggen kläddes med ett gammalt brunrandigt tyg som köptes från ett lopptorg. Tyget gav det perfekta gamla, slitna, fattiga och sjabbiga uttrycket vi hade efterlyst. På baksidan av ställningen fäste vi en ribba där en del av rekvisitan kunde hänga under föreställningen. En längre trasmatta lades snett över scengolvet som symboliserade en bro och gav intrycket av ett hem.

En liten cd-spelare användes i början och i slutet av pjäsen för att skapa en rolig och mysig stämning. Ett litet barnelpiano skaffades för att göra några ljudeffekter i första dockteaterscenen. En Ken-docka skaffades till föreställningen. I föreställningen användes även en vandringsstav, en käpp och en väska.

Jag sydde två handdockor av ett par yllesockor. Sockorna blev en get och en bock. Dockorna fick ögon av knappar. Deras skägg och hår var av några gamla klädesplagg. Jag tillverkade tillsammans med min sambo en miniatyr bro av material vi hade skaffat.

4. Produkten

4.1 Föreställningen och dess handling

Pjäsens huvudkaraktärer heter Mats och Lill-Ant. De båda pojkarna är 15 år gamla.

Mats bor tillsammans med sin moder ute på landet i en liten trasig koja. Mats far har dött för flera år sedan. Mats äldre bror Magnus har rest i väg till storstaden för att hitta arbete för tre år sedan. Meningen var att Magnus skulle sända pengar till familjen varje månad men de har inte fått ett öre av Magnus. Mats och hans moder har inte hört av brodern Magnus på tre år.

Mats är en snäll pojke som alltid lyder sin mor. Modern är desperat och försöker på bästa sätt försörja familjen. Hon är en sträng kvinna. En dag sänder modern iväg sin late son till boden för att skaffa mjöl. Då Mats skall gå över en bro blåser Nordanvinden bort allt mjöl. Pojken kommer hem med svansen mellan benen utan mjöl. Modern blir arg och sänder Mats för att kräva tillbaka det stulna mjölet av Nordanvinden. Här börjar pojkens resa.

Lill-Ant är en fattig pojke som bor ensam på ett litet torp. Han har en granne som heter Stor-Ant. En dag ber Stor-Ant att Lill-Ant skall sticka hans svin. För tjänsten ber Lill-Ant om svinhuvudet som betalning. Stor-Ant anser att betalningen är konstig och att Lill-Ant är korkad. Stor-Ant säger åt Lill-Ant att han skall gå till helvetet med svinhuvudet. Lill-Ant tycker att idén är bra. Han går till helvetet för att sälja svinhuvudet till Djävulen.

Under sagans lopp får Mats en bordsduk som kan servera mat av, en get som kan bajsas guldpärlor och en käpp som kan piska stygga människor av Nordanvinden. Lill-Ant besöker Djävulen tre gånger och får tre olika gåvor, en bordsduk som kan servera mat, en bock som kan bajsas silverpengar och en väska som innehåller en käpp som kan slå stygga människor.

Pojkarna möts tre gånger på sin färd och blir vänner. Varje gång de har besökt Nordanvinden och Djävulen övernattar de tillsammans på ett gästgiveri. På gästgiveriet stjälar Gästgivarmor pojkarnas gåvor och byter ut dem mot sina egna vanliga djur och saker. Då pojkarna för sista gången övernattar på gästgiveriet inser de att det är Gästgivarmor som har stulit deras gåvor. Pojkarna säger de magiska orden: slå käpp, slå! och käpparna börjar piska gumman. Hon blir tvungen att ge tillbaka de stulna sakerna. Pojkarna lever lyckliga och belåtna i alla sina dagar på varsitt håll.

4.2 Berättarverkstäderna

I detta kapitel berättar jag om hur de olika berättarverkstäderna blev i sin struktur. Vi planerade två olika berättarverkstäder, en för daghemsbarn i åldern 4 till 6 år och en för

skol- och eftisbarn i ålder 6 till 8 år. För språkbadspubliken hade vi en anpassad verkstadsdel som skulle fungera just med den gruppen som besökte oss eftersom vissa barn hade gått i språkbadet i endast tre månader. Språkbadspubliken var i åldern 4 till 6 år.

4.2.1 Berättarverkstaden för daghemsbarnen i åldern 4 till 6 år

Verkstadens längd var 30 minuter.

Vi bad att ledarna skulle delta i övningarna så barnen lättare vågade delta i allting.

1. Barnen och ledarna satte sig i en ring på golvet.
2. Namnrunda, alla fick presentera sig i tur och ordning.
3. Frågor som barnen fick svara på: Hur många sagor såg ni i vår föreställning?
 Vad hette pojkarna i folksagan?
 Vem känner till Pippi Långstrump?
 Vem har skrivit om Pippi Långstump?
 Kan någon gissa vem har skrivit vår folksaga?
 Fanns det någonting skrämmande i vår berättelse?
 Känner någon till vad Näcken är?

Till varje fråga hade jag reserverat en stund då barnen fick svara på frågorna. Efter varje fråga gav jag ett kort svar eller en förklaring till frågan. Efter frågan: Känner någon till vad Näcken är? berättade jag kort vad Näcken är. Efter det berättade jag kort om att folksagor ofta innehåller lärdomar. Jag förklarade också vad lärdomar är. Näcken är ett exempel på vad en lärdom kan vara och varför man talade om Näcken förr i världen.

4. Sil- övningen. Jag hade en sil i handen som kunde förvandlas till vad som helst till exempel en hatt. Efter det fick varje barn visa och berätta vad de förvandlade silen till.
5. Berättarsäcken. Jag hade en påse med mig som innehöll diverse föremål som till exempel en bok, ett halsband eller en leksak. Sagan började med ett föremål som ett barn fick lyfta ur påsen. Jag spelade att föremålet talade till mig och jag började berätta dess saga. Lite senare lyftes flera föremål upp ur säcken som skulle påverka sagan. Sagan improviserades av mig. Till sist avrundade jag sagan och hittade ett slut till den.
6. Korthistorian. Jag hade ett kort i handen som hade en bild på en kvinna. Barnen fick berätta vad kvinnan hette. Efter det fortsatte sagan med olika påståenden som:
 Vilken var hennes hemliga hobby och hur gjorde hon?
 Vad arbetade hon med och hur?
 Hon for till butiken, med vad och hur?
 Hurdant väder var det, visa?

Vad köpte hon i butiken och hur såg det ut när hon handlade?

Hon träffade en bekant i butiken, vem och hur hälsade de på varandra?

De bestämde sig för att gå på dans senare på kvällen, kvinnan for hastigt hem, bytte kläder och for på dansen, hur dansade hon? Hur dansade de tillsammans?

Någon släppte en prupp mitt på dansgolvet men ingen visste vem som släppte den, det luktade illa hur gjorde kvinnan då?

Till sist var det en så rolig situation att alla började skratta, hur skrattade kvinnan?

Hon gick hem efter en lång och rolig dag och så somnade hon, hur sov hon?

Snarkade hon? Och där sover hon ännu i sitt lilla hem.

Efter varje påstående skulle alla barnen göra som de trodde att kvinnan gjorde. Det är egentligen en rörelsesaga.

7. Jag bad alla sätta sig på golvet och frågade om de ville fråga något om vår föreställning. Om det fanns tid kunde vi också fråga barnen hur de trodde att vår saga fortsatte efter slutet på föreställningen. Sedan tackade vi barnen för deras deltagande.

I verkstaden var det viktigt att skapa en trygg atmosfär så att alla barnen vågade delta i övningarna. Ledarnas deltagande stärkte tryggheten i gruppen. Vissa barn kan i åldern 4 till 6 år vara mycket blyga. För att bygga upp en trygg känsla i gruppen satte vi oss i en cirkel. Då alla fick presentera sig själv visste de att de var viktiga för oss och samtidigt förminskade det passiviteten i arbetet.

Då jag ställde frågor till publiken angående vår föreställning och dess lärdomar var det meningen att fördjupa deras kunskap om folksagor. Vissa saker hade de hört redan i början och under föreställningen och därför var det en repetition.

I sil-övningen ville jag att barnen skulle våga använda sin fantasi och uttrycka sig själva. Silen kunde också vara en inspiration för barnen att börja berätta egna sagor. För ledarna kan övningen bli något som de kan använda i sitt arbete med barnen i framtiden.

Övningen berättarsäcken är en berättarövning där barnen får lyssna på en improviserad saga. De får delvis delta i sagans struktur med hjälp av föremålen de lyfter upp ur säcken. Man kan utvidga övningen genom att barnen mellan varven får ge förslag på hur sagan fortsätter med hjälp av att man ställer frågor åt dem till exempel vad hände sen? I min verkstad valde jag att barnen enbart skulle få lyfta föremålen ur säcken på grund av gruppernas storlek och verkstadens beräknade tid.

I övningen korthistorian använde jag ett kort som igångsättare. Barnen kunde delta i sagans struktur genom att ge förslag på hur sagan skulle fortsätta. I sagan fick de röra på sig och visa själv hur saker och ting såg ut efter att jag ställde frågor av barnen som till exempel hur dansade hon?

Verkstaden avslutades med att vi satte oss i en ring. Det ökade koncentrationen efter en vild rörelsesaga. Jag gav barnen en chans att fråga frågor som de kanske börjat fundera på. Samtidigt fick de berätta hur sagan fortsatte efter vårt slut i föreställningen. Sedan tackade jag barnen och ledarna för deras deltagande. Jag ville att de skulle känna sig bra över allt det de hade presterat under verkstaden.

4.2.2 Berättarverkstaden för skolbarnen i åldern 6 till 8 år

Verkstadens längd var 60 minuter.

Vi bad att ledarna skulle delta i vissa övningar och sitta med barnen i ringen så koncentrationen skulle hållas bättre.

1. Barnen och ledarna satte sig i en ring på golvet.
2. Namnrunda, alla fick presentera sig i tur och ordning.
3. Frågor som barnen fick svara på: Hur många sagor såg ni i vår föreställning?
 Vad hette pojkarna i folksagan?
 Vem känner till Pippi Långstrump?
 Vem har skrivit om Pippi Långstrump?
 Kan någon gissa vem har skrivit vår folksaga?
 Fanns det någonting skrämmande i vår berättelse?
 Känner någon till vad Näcken är?

Till varje fråga hade jag reserverat en stund då barnen fick svara på frågorna. Efter varje fråga gav jag ett kort svar eller en förklaring till frågan. Efter frågan: Känner någon till vad Näcken är? berättade jag kort vad Näcken är. Efter det berättade jag kort om att folksagor ofta innehöll lärdomar. Jag förklarade också vad lärdomar är. Näcken är ett exempel på vad en lärdom kan vara och varför man talade om näcken förr i världen.

4. Vad lärde sig pojkarna i sagan?
 Vad lärde sig gästgivar-mor i sagan?
 Vad lärde sig Mats moder?
 Barnen fick svara på frågorna med att lyfta upp handen och svara på frågorna.
5. Statyer på basen av lärdomar. Jag delade in barnen i grupper på tre och så fick de en lapp med en lärdom. De valde lärdomarna var till en del svaren på frågorna i övning nummer 4. Alla lärdomarna baserade sig på folksagens lärdomar.
 Lärdomarna var: Stjäl inte.
 Var flitig.
 Var inte för snäll.
 Ge aldrig upp. (jag förklarade betydelsen för gruppen)
 Följ ditt eget förnuft. (jag förklarade betydelsen för gruppen)

Grupperna fick en kort stund på sig att göra en staty av lärdomen. Sedan visades statyerna upp för alla i gruppen. Vi applåderade efter varje statyuppvisning.

6. Kort till sagor. Jag hade ca 30 kort som var placerade på golvet. Varje barn skulle välja ett kort. Varje kort hade en specifik sagolik bild på sig. Efter detta delades barnen i par. Nu skulle de tillsammans på basen av korten hitta på en saga. Jag förklarade kort vad som behövs för att bygga upp en saga. Sedan fick de en liten stund på sig att hitta på sagan. Efter detta satte vi oss i cirkeln och så fick de berätta sin saga för alla, varje par i sin tur.
7. Jag frågade om barnen ville fråga något om vår föreställning. Om det fanns tid kunde jag också fråga barnen hur de trodde att vår saga fortsatte efter slutet på föreställningen. Sedan tackade jag barnen för deras deltagande.
8. Tackimpuls i ring. Vi tog alla varandra i händerna och så skickade jag en tack handkläm vidare i cirkeln. Till sist kom den tillbaka till mig.

Då jag ställde frågor om vad karaktärerna i sagan hade lärt sig ville jag att barnen själva skulle tänka fram olika alternativ. Samtidigt vara frågorna en förövning för statyövningen.

I statyövningen ville jag att barnen på ett roligt vis kunde visa hur en lärdom kunde se ut. De skulle samarbeta i mindre grupper och komma fram till en lösning. Övningen krävde ganska mycket av barnen eftersom de måste kunna samarbeta. Samtidigt var det en lek för dem. I uppvisningen av statyerna fick varje barn visa upp sig. Publiken fick berätta vad de såg. Det var viktigt att få publiken att tänka och våga uttrycka sig. Sedan fick varje grupp berätta hur de hade tänkt sig bilden. Efter varje uppvisning applåderade publiken. Under planeringen av statyerna gick jag runt och hjälpte varje grupp eftersom övningen var ganska svår för barnen. I vissa grupper deltog ledarna i planeringen av statyerna eftersom barnen var ganska trötta på eftermiddagen och övningen krävde en hel del koncentration av barnen.

I övningen kort till saga ville jag att barnen skulle själv få hitta på en saga tillsammans med en kamrat med två kort som igångsättare. Det verkade bäst att låta två vänner samarbeta. Före övningen fick de en kort förklarning på hur man bäst kunde bygga upp en spännande saga. Jag ville att de skulle lära sig att det måste ske något spännande i sagan för att göra den fungerande. Barnen fick använda sin fantasi i övningen. De skulle lära sig att våga berätta en saga högt och tydligt inför sin grupp. Övningen krävde också att barnen skulle orkade lyssna på varandra och ge plats åt sina kamrater.

Verkstaden avslutades med att vi satte oss i en cirkel. Jag gav barnen en chans att ställa frågor som de kanske börjat funderade på. Samtidigt fick de berätta hur sagan fortsatte efter vårt slut i föreställningen. Sedan tackade jag barnen och ledarna för deras deltagande. Jag ville att de skulle känna sig bra över allt det de hade presterat under verkstaden.

I tackimpuls i cirkel ville jag att alla skulle en sista gång delta i en övning som påverkades av alla. En impuls gick från hand till hand och kom i slutändan tillbaka till givaren. Detta må vara en lärorik symbolik som barnen kanske en gång i livet får lära sig. Artighet varar längst. Allt som du gör i livet påverkar alla andra och dig själv. Detta krävde jag dock inte att barnen skulle förstå och lära sig under verkstaden.

4.2.3 Berättarverkstaden för språkbadsbarnen

Språkbadsgrupperna var i åldern 4 till 6 år. I en grupp hade barnen gått tre månader i svenskt språkbad. Jag valde att tala både svenska och finska med barnen. I två andra grupper hade barnen gått över ett år i språkbad och de förstod svenska ganska bra. De kunde trots allt inte uttrycka sig så bra på svenska. I de äldre grupperna sade ledarna att barnen förstod nästan allt då man talade svenska till dem. Då talade jag för det mesta svenska med barnen, men jag var tvungen att ibland förtydliga mig på finska.

Alla barnen i språkbadsgrupperna fick delta i den kortare verkstaden. Övningarna höll jag närmast till planen men jag hoppade över berättarsäcken eftersom grupperna var så stora och tiden kort.

4.3 Hur många barn, ledare och övrig publik såg oss

Vi spelade vår föreställning sju gånger i Vasa Stadsbiblioteks dramasal. Vi hade tre grupper som deltog i föreställningen med en längre verkstad. Deltagarantalet var 75 barn och 8 ledare. Tre gånger spelades en föreställning med en kortare verkstad i Vasa Stadsbiblioteks dramasal. Vi hade sex olika barngrupper som deltog i föreställningarna. Av dessa grupper var tre språkbadsgrupper med 61 barn och 10 ledare. Allt som allt hade vi 106 barn och 19 ledare som publik under de här föreställningarna.

Vi spelade en gratis öppen föreställning i Vasa Stadsbiblioteks dramasal utan verkstad vilken var riktad till allmänheten. Där deltog ca 3 barn och 17 vuxna.

Utöver dessa föreställningar besökte vi två daghem i Vasa. Vi spelade tre föreställningar för tre grupper där alla deltagarna var i åldern 3 till 6 år. Barnen deltog i den kortare verkstaden. Deltagarantalet var 48 barn och 8 ledare.

Vi spelade 10 föreställningar i Vasa med 232 barn och 53 vuxna som publik. Där bör nämnas att 35 vuxna var ledare för barngrupperna. Allt som allt såg **285** personer oss i Österbotten.

Vi åkte på en liten turné till Åboland där vi besökte skolor på Iniö, i Nagu, på Korpo och i Under turnén uppträdde vi för 178 barn och 33 vuxna. Allt som allt spelade vi för **211** personer i Åboland.

Totalt såg **496** personer oss under hela spelperioden då vi uppträdde 18 gånger.

4.4 Ledarrespons

Efter föreställningen och verkstaden delade jag ut en frågeenkät angående föreställningen och berättarverkstaden till nästan alla ledare. I kuvertet som de fick fanns en frågeenkät, ett kuvert med frimärke och min adress på så att de kunde posta tillbaka enkäten till mig samt ett informationsblad om mitt slutarbete och om frågeenkäten. Sammanlagt 28 ledare ombads att fylla i enkäten och sedan skicka det tillbaka till mig. I enkäten ingick 9 frågor. Jag fick tillbaka 16 ifyllda enkäter. På enkäten svarade daghemsledare och eftisledare från Österbotten. Ingen frågeenkät delades ut till åboländska ledare på grund av tidtabellen för mitt skriftliga slutarbete. Jag måste helt enkelt begränsa materialet så att jag hann skriva slutarbetet klart.

Jag ville veta hur vår metod fungerade att lära ut vad en folksaga är via en föreställning och en verkstadsdel för barn i åldern 4 till 8 år.

1. Vad tyckte du personligen om föreställningen? Beskriv vad var bra. Beskriv också moment du tyckte man borde ha gjort annorlunda.

Bra skådespelare med stora gester.

Skådespelet var bra planerat.

Föreställningen fängslade barnens intresse.

Budskapet i sagan kom bra fram.

Föreställningen var pedagogisk.

Föreställningen passade bra för åldersgruppen.

Alla karaktärerna i föreställningen var klara.

Här svarade alla ledarna att föreställningen var mycket bra genomförd av två skådespelare och med lite rekvisita som användes mångsidigt. Vissa ledare tyckte att föreställningen var av bra längd.

Fyra av ledarna hade fastnat på djävulen och helvetet. De sade att de inte lär barnen sådana saker i daghemmen. En person var orolig över vad barnens föräldrar skulle anse om saken och att vi kanske borde ha diskuterat med hemmen innan föreställningen. Vissa ansåg att man inte kan censurera djävulen och helvetet från folksagan.

Vi i arbetsgruppen hade diskuterat detta ämne under hela repetitionstiden. Vi var förberedda på denna reaktion. Vi kom trots allt fram till att vi inte kunde censurera

djävulen och helvetet eftersom sagan inte längre skulle vara så genuin då. Det känns som att i dagens samhälle skall barn beskyddas för allting. Bröderna Grimm censurerade och ändrade mycket i folksagorna. Är folksagorna verkligen så grymma att inte dagens barn kan bearbeta ämnen som djävulen och helvetet? På grund av ordens mångsidiga betydelse kan jag förstå att några av ledarna reagerade på orden. Vi ville inte lära barnen vad djävulen och helvetet är. Vi var medvetna om att ämnena trots allt togs upp i vår föreställning. Jag tror att barnen ändå upplevde djävulen och helvetet som en rolig, naturlig och spännande del av sagan.

2. Vad tyckte barnen om föreställningen? Ge en kort redogörelse.

Bra skådespelare.

Bron och Barbien var bäst.

Roligt med geten och bocken.

Spännande med ett besök hos djävulen.

Roligt när käpparna slog gumman.

Det var hemskt när gumman tog sakerna.

Man märkte att barnen empatiskt levde in i berättelsen.

Ledarna hade fastnat på hur bra barnen hade orkat sitta under föreställningen. De tyckte också att barnen hastigt fångades in i föreställningen.

3. Vad fungerade med barnen i verkstadsdelen?

Bra att barnen fick öva på sin samarbetsförmåga.

Barnen skulle ha velat göra en egen föreställning med er.

Ledarna ansåg att verkstaden var omväxlande. De tyckte att övningen med silen var bra för barnens fantasi. De tyckte också att övningen med berättarsäcken fungerade och fångade barnens intresse. Vissa hade tyckt att det var viktigt att barnen fick ”processa” föreställningen genom verkstaden vilket leder till en ökad förståelse för sagan och dess innehåll. De flesta ledarna tyckte att det var bra att barnen fick röra på sig efter att de suttit länge.

I vissa grupper tyckte ledarna att barnen hade lite svårt att koncentrera sig på grund av att de hade varit i skolan en hel dag innan föreställningen. I några grupper hade det svenska språket varit ett hinder. Vissa tyckte att vi borde ha låtit barnen röra mera på sig och att de borde ha fått göra mera praktiska övningar. Några tyckte att verkstaden var för lång. En ledare påpekade att det hördes för mycket ljud från den andra gruppen.

4. Vad är en folksaga enligt barnen?

Den har berättats via människor från mun till mun och har funnits en lång, lång tid.

Som man hittat på och berättat vidare.

*När man lär sig utan bok.
 En gammal saga med ett lyckligt slut.
 Med ett lyckligt slut och med lite skrämsel.
 En sådan saga som man berättar till människor inte till barn.*

5. Vilket är pjäsens huvudbudskap?

*Att man inte skall luras!
 Att man inte skall ta andras grejer!
 Man skall inte lita på sådana man inte känner.
 Gör man någon fel eller illa kan det hända att det händer dig själv.
 Får inte vara fattig!
 Att inte vara dum! Inte vara lat.*

Vissa barn kunde inte svara på frågan.

6. Vilka lärdomar hittade barnen i pjäsen?

*Man skall inte gå på trasiga broar.
 Luras man och stjäla man åker man alltid fast.
 Vi lärde oss mera svenska, sitta fint, inte röra lamporna (de är varma) och vara tysta och lyssna.
 Behöver ej vara rädd!
 Man skall vara snäll mot sina barn.*

Barnen hade räknat upp samma saker som i fråga nummer 5. Vissa barn kunde inte svara på frågan. De dominerande svaren hade varit att man inte skall stjäla, luras eller ljuga.

7. På vilket sätt kan du använda föreställningen och verkstadsdelen i ditt eget arbete?

*Genom mera dramainspirerade lekar kan barn från till exempel olika hemförhållanden förenas.
 Vi kommer att läsa flera folksagor.
 Hålla mig enkel o. ändå komma fram till målet.
 Möjligtvis kan föreställningen användas för att öka barnens empatiska förståelse. T. ex. Hur kan det kännas om någon lurar en? o.s.v.*

Många ledare sade att de redan arbetade med egna sagor med hjälp av bilder. Vissa ledare talade om att låta barnen använda sin egen kreativitet mera. En ledare sade att de behöver mera kunskap om drama i kollegiet. En annan ledare sade att bilder kan användas som ett bra hjälpmedel för att uttrycka känslor, både positiva och negativa. En ledare talade om att

man kan dra paralleller till vad som hände i sagan när konflikter uppstår i gruppen. Hon sade också att man kan öka barnens samarbetsförmåga med hjälp av våra övningar.

Några ledare hade hoppat över frågan. De flesta talade om att de kommer att arbeta vidare med folksagor. Det verkade att de flesta på något sätt kunde använda vår verkstad som inspiration i det egna arbetet. Många verkade behöva mera kunskap om drama.

8. Har du mött på liknande projekt i Finland eller i något annat land? Hurdant var projektet i så fall i jämförelse med vårt projekt?

Elva av sexton ledare hade inte mött på något liknande projekt. En ledare sade att hon tillsammans med gruppen flera gånger har varit på teater, utställningar och andra kulturevenemang och att barnen har fått rita och berätta om sina upplevelser efter besöken. En annan ledare talade om att han hade upplevt något liknande projekt tidigare och att vårt projekt var mera pedagogiskt. En ledare sade: *”Vi var från EFTIS på cirkusfest med förest.+ workshop. Barnen fick vara mera fysiskt aktiva under cirkusfesten. Samma sak när vi var till Wasa teatern på en workshop kring cirkustemat. Då fick barnen ”uppträda” och det uppskattades.*

Här vill jag trots allt påpeka att vår verkstad var en berättarverkstad med lite dramaövningar i. Cirkus handlar om ren underhållning och mycket fysiskt arbete. Kan dessa två verkstäder jämföras? Jag kan förstå att ledaren jämförde projekten med varandra eftersom jag kanske var oklar i min frågeställning. Hon jämförde vårt projekt med det som hon närmast kunde relatera till och hade upplevt.

9. Vilka fördelar ser du i vår metod att framföra en folksaga i jämförelse med att någon berättar en folksaga muntligt?

Sagan blev mera levande och chansen att barnen berättar sagan vidare åt sina syskon eller kompisar är mycket större.

Mera underhållande.

Lättare för barn att förstå att man lär sig viktiga saker även i livet utanför skolan.

Det blir mera spännande.

Alla ledarna sade att det är lättare för barn och även vuxna att förstå folksagan då den presenteras visuellt. Några ledare sade att det var bra att vi förklarade de svåra gamla orden i föreställningen under sagans gång. Ledarna för språkbadsgrupperna tyckte att det var fint att delta i vår föreställning eftersom barnen lärde sig nya saker på ett visuellt sätt. Vissa ledare sade att de enkla redskapen på scenen lämnade plats för fantasin. Det verkade vara ett roligare sätt för barnen att följa med sagan då den spelades upp. Verkstaden fördjupade folksagans innehåll. Flera ledare tackade oss och önskade att vi i framtiden skulle fortsätta med liknande projekt och att vi var välkomna till deras daghem igen.

Jag är förvånad över att så många ledare svarade på frågeenkäten. Även det att alla hade svarat så positivt på enkäterna tyder på att vi hade ett lyckat projekt. Verkstaden var något jag personligen hade lite svårare med. Det var tungt att försöka hålla 20 småbarns intresse uppe under vissa verkstäder. Grupperna var alltså för stora ibland. Verkstaden var något jag alltid måste anpassa enligt gruppens behov och möjligheter. Jag har inte så stor erfarenhet av att jobba med barn i åldern 3 till 5 år. Jag kan säga att inte en verkstad var lik den andra.

Det var tråkigt att inse att barnen som deltog i eftermiddagspassen inte orkade koncentrera sig. Det råkade sig att alla eleverna som deltog i våra eftermiddagspass var skolbarn i åldern 7 till 8 åringar. De var eftiselever. Det fanns dessutom en känsla att barnen i eftiserna inte behärskade att jobba kreativt med drama. De ville fjanta runt och vara roliga. Eftis är ett ställe man går till efter skolan och kanske atmosfären därför var mera ledig och med ett friare tempo. Detta tror jag att påverkade barnens beteende. Detta resulterade i att några barn gäspade och härjade. Barnen gjorde som vi bad dem men ibland började någon härja och förstörde för de andra. Grupperna var roliga att arbeta med men de var de enda grupperna som förorsakade lite strul för oss verkstadsledare. Barnens ålder, tiden på dygnet och det faktum att barnen troligen inte tidigare har arbetat med liknande övningar påverkade arbetsatmosfären i grupperna.

Allt som allt kan jag konstatera att vårt projekt var lyckat! Jag är nöjd.

5. Egna reflektioner

Jag tror att vårt projekt var speciellt här i Österbotten och även nere i Åboland. Vi råkade arbeta med ett ämne som ingen annan teatergrupp arbetade med i Österbotten eller i Åboland. Det kändes bra att kunna ge någonting speciellt åt barnen i åldern 4 till 8 år. Jag tror att projektet var lärorikt för barnen och ledarna.

Jag tyckte om hela processen. Jag fick arbeta tillsammans med Carmela Johansson än en gång. Jag känner att vi har ett bra samarbete. Arbetsfördelningen har formats till en fungerande modell under våra sex gemensamma år. Vi har lärt oss en hel del om varandra. Vi har arbetat tillsammans med många olika personer och instanser. Vi har en speciell tillit till varandra. Jag är ledsen att konstatera att vårt samarbete troligen tar slut efter detta projekt. Johansson skall flytta bort från Österbotten. Samtidigt ser jag det som en naturlig händelse här i livet. Livet går vidare och det kommer nya vindar och utmaningar. Det har varit lärorikt att arbeta med en massa olika människor under de senaste åren. Det har inte alltid varit enkelt. Att få folk att inse att de helhjärtat måste delta i arbetet har varit en utmaning. Även att få olika instanser och människor att inse att vi inte kan arbeta gratis i gratis utrymmen har varit en utmaning. I många produktioner har vi ändå hittat människor som jag vill samarbeta med i framtiden. Våra roller har under åren varit skådespelare, producent, marknadsförare, dramaledare, regissör, manusförfattare med flera. Det är vad jag tror att en dramainstruktör gör. Det har varit tungt och kluvet att dubbelarbeta i flera år. Det har varit mitt sätt att kunna göra teater och att kunna vila. Att sitta i kassan i en butik

och att arbeta med teater är två så olika världar. På butiken har jag fått en stadigvarande lön och semester samtidigt som jag tycker om kundbetjäning. Teater är det jag verkligen vill arbeta med och får vara kreativ i. Jag skulle ändå vilja arbeta med teater på heltid.

5.1 Mina personliga tankar om processen och projektet

Processen i detta projekt har varit lärorikt. Det var en aning tungt att försöka få allas tider att passa ihop. Vi måste trots allt arbeta med annat arbete vid sidan om projektet för att klara oss ekonomiskt. En lättnad var att vi fick repetera gratis i Yrkeshögskolan Novias utrymmen samt spela gratis på biblioteket. Där kommer vi in på ämnet kontakter. Jag tror inte att det skulle ha ordnat sig om vi inte skulle ha haft den erfarenhet och det kontaktnätet vi hade. Det är en fin sak att min skola under de senaste sex åren har kunnat hjälpa mig, min arbetsgrupp och andra färdiga dramainstruktörer med att låna ut sina utrymmen för våra behov.

Under processen kämpade jag hårt med att våga lita på mig själv som skådespelare. Jag kunde inte riktigt slappna av i regissörens sällskap. Jag önskade att regissören skulle ha kunnat vara mera på plats och ha kunnat ge mera feedback. Till en början kändes vår spelstil oklar. Regissören Holm borde ha varit mera tydlig i sin regi och i vilken stil han ville att vi skulle spela. Resultatet av skådespelet blev ändå lyckat. Jag tycker om vårt skådespel. Det innehåller humor, stora gester och är lärorik. Jag tror att barnen och ledarna uppskattade föreställningen.

Jag är stolt över Johansson och mig själv. Vi har utvecklats mycket under sex år. Samtidigt har det alltid varit ett rent nöje att samarbeta med henne. Vi har blivit en liten professionell teatergrupp.

Att dra olika former av verkstäder efter en föreställning är kanske inte det jag tycker mest om. Jag har ändå gjort det och kommer att göra det i framtiden också. Det är tungt. Jag har märkt att det är ett fungerande koncept med en föreställning och en verkstad. Folk lär sig mycket av att ha en fördjupande kurs efter en föreställning. Med verkstaden kan man få folk att tänka på saker och samtidigt ha roligt med deltagarna.

Forskningsprocessen är en intressant del av arbetet. Man lär sig mycket av det och man vill veta mera. Det har varit roligt att lära sig om folksagor eftersom jag inte visste så mycket om dem innan projektet. Det är fint att senare kunna dela med sig av kunskapen. Samtidigt var forskningsdelen tung för mig eftersom jag har läs- och skrivsvårigheter. Jag har alltid skämts för mina brister eftersom många har trott att jag bara är lat. Jag är ändå stolt över mig själv för all text jag har skrivit i det här arbetet och all text jag har läst.

Under både repetitionstiden och speltiden hade vi ibland långa pauser. Det var lite som att uppfinna hjulet flera gånger samtidigt som det var roligt att återgå till föreställningen. Det var vårt eget projekt som vi älskade. Pauserna förorsakade alltid lite stress eftersom man var ovan med arbetet och rädd att man skulle glömma någonting. Den största stressen fick

jag av att dra verkstaden eftersom man aldrig visste hurdan grupp man hade. Vi repeterade alltid föreställningen efter spelpauserna vilket var viktigt.

5.2 Vad vi lyckades med och hur vi kunde ha gjort produkten bättre

Jag anser att vi hade en bra och humoristisk föreställning. Jag är stolt över att vi gjorde allting själv. Om jag skulle ändra på någonting i projektet skulle jag ha velat arbeta med projektet utan andra arbeten vid sidan om. Fint är ändå att min arbetsplats vill stöda mina teaterprojekt.

Jag funderar också om vi borde ha gett mera tid till verkstadens planering. Jag tror att vi hade lite för svåra övningar för de äldre grupperna. Vi borde ha tagit in några provgrupper inför projektet. Det fanns tyvärr inte tid för det. Verkstadens längd kändes lagom med den yngre gruppen. För den äldre gruppen var verkstaden kanske lite för lång. Under hela spelperioden utvecklades både föreställningen och verkstaden. Nya övningar provades ut och de gamla övningarna finslipades till en mera fungerande modell. Jag känner att under turnén till Åboland var paketet bättre än i Österbotten. Jag anser att en tydlig nämnare för verkstadens förbättring var att vi fick separata arbetsrum för att dra våra verkstäder. Barnen kunde koncentrera sig bättre på arbetet då inte en annan grupp arbetade i samma utrymme. På biblioteket hade vi bara ett stort utrymme att dra varsin verkstad i. Även föreställningen förbättrades av den respons vi hade fått av publiken. Vi finslipade ställen i föreställningen som var luddiga. Jag anser att föreställningen lever då man kan förbättra den. Johansson ansåg att en tydlig förbättring skedde då hon tog mera ögonkontakt med publiken. Regissören ville att vi inte skulle ha ögonkontakt med publiken då vi spelade upp sagans scener. Vi skulle ha ögonkontakt med publiken då vi var i berättarrollen. Johansson hade alltså provat ut hur det blev då hon i scenerna hade ögonkontakt med publiken.

Under turnén spelade vi föreställningen och drog verkstaden för även lite äldre barn i åldern 9 till 13. Vi insåg att projektet passade bra till en lite äldre publik. Vi kunde gå lite djupare in på ämnet folksaga med de äldre barnen vilket var en positiv upplevelse. Vi kommer troligen att spela föreställningen också för de äldre barnen i framtiden.

Jag skulle i framtiden vilja ha finare utrustning för föreställningen. Det kändes som om vi hade en lite fattig scenografi, rekvisita, kläder och teknik. Samtidigt ville vi att föreställningen skulle se fattig ut. Vi borde ändå skaffa finare teknisk utrustning. Vi borde ansöka om pengar för att skaffa lampor och annan teknik. Då vi har ansökt om pengar från olika fonder har vi fått så små summor att de precis har räckt till en liten lön för alla samt till några övriga kostnader. Vi har trots allt fått även kommentarer om att vi inte skall ha bättre utrustning i föreställningen eftersom den skulle ta bort en del av charmen i föreställningen. Jag har talat om att vi gör fattigmansteater.

Jag tycker att vi skrev ett roligt manuskript av en underhållande folksaga. Vi fick föreställningen till den exakta längd vi hade önskat. Jag var förvånad över att en ledare ansåg att vi hade en för lång föreställning.

Det var fint att kunna åka på en turné till Åbolands skärgård. Det var någonting jag aldrig kommer att glömma. Det är så speciellt att få uppträda ute i skärgården för den lokala befolkningen. Jag har två gånger tidigare åkt på turné ut till skärgården och båda gångerna har varit fina upplevelser. Folket har tagit emot oss så varmhjärtat på de flesta ställena.

5.3 Framtidsvisioner

I framtiden vill jag definitivt arbeta med liknande projekt. Folksagor är givande material för föreställningar. Troligen fortsätter vi med projektet på hösten 2013 eftersom vi har haft en relativt stor efterfrågan på paketet. Jag har trots allt ett intresse för att göra historiska dramaguidningar. Jag har arbetat tidigare med några dramaguidningsprojekt och jag upplever att Österbotten behöver mera sådana för att liva upp sin historia på ett underhållande sätt. Genom drama är det enklare för publiken att förstå och sätta sig in i historien. Folksagor är också historia som bör väckas upp, varför inte med hjälp av teater och drama.

Får se hur framtiden ser ut för föreställningen och berättarverkstaden Nordanvindens gåvor, den har och kan alltid väckas till liv igen!

6. Käll- och litteraturförteckning

Böcker:

Allardt, A. (1917). *Finlands Svenska Folkdikning, I.B. Sagor i urval, Första bandet*. Helsingfors: Tidnings- och Tryckeri- Aktiebolagets Tryckeri.

Apo, S. (2001). Klassinen satutraditio. Teoksessa: M. Suojala & M. Karjalainen (toim.), *Avaa Lastenkirja! Johdatus lastenkirjallisuuden lajeihin ja käyttöön*. Hämeenlinna: Karisto Oy.

Bettelheim, B. (1978). *Sagans förtrollande värld, folksagornas innebörd och betydelse*. Uppsala: Almqvist & Wiksell.

Engström, C. (red.) (1993). *Nationalencyklopedin*. (12). Höganäs: Bokförlaget Bra Böcker Ab.

Engström, C. (red.) (1994). *Nationalencyklopedin*. (13). Höganäs: Bokförlaget Bra Böcker Ab.

Engström, C. (red.) (1994). *Nationalencyklopedin*. (14). Höganäs: Bokförlaget Bra Böcker Ab.

Engström, C. (red.) (1994). *Nationalencyklopedin*. (15). Höganäs: Bokförlaget Bra Böcker Ab.

Engström, C. (red.) (1995). *Nationalencyklopedin*. (16). Höganäs: Bokförlaget Bra Böcker Ab.

Engström, C. (red.) (1995). *Nationalencyklopedin*. (18). Höganäs: Bokförlaget Bra Böcker Ab.

Engström, C. (red.) (1996). *Nationalencyklopedin*. (19). Höganäs: Bokförlaget Bra Böcker Ab.

Gordon, H. (1978). Förord till den svenska utgåvan. Ingår i: B. Bettelheim, *Sagans förtrollande värld, folksagornas innebörd och betydelse*. Uppsala: Almqvist & Wiksell.

Holbeck, B. & Swahn, J-Ö. (1995). Inledning. Ingår i: G. Herranen (red.). *Sagorna finns överallt*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.

Lüthi, M. (1994). *Det var en gång, om folksagans väsen*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.

Marklund, K. (red.) (1989). *Nationalencyklopedin*. (1). Höganäs: Bokförlaget Bra Böcker Ab.

Marklund, K. (red.) (1990). *Nationalencyklopedin*. (2). Höganäs: Bokförlaget Bra Böcker Ab.

Marklund, K. (red.) (1991). *Nationalencyklopedin*. (5). Höganäs: Bokförlaget Bra Böcker Ab.

Marklund, K. (red.) (1991). *Nationalencyklopedin*. (6). Höganäs: Bokförlaget Bra Böcker Ab.

Marklund, K. (red.) (1992). *Nationalencyklopedin*. (8). Höganäs: Bokförlaget Bra Böcker Ab.

Richter, D. & Merkel J. (1974). *Saga, fantasi och social inläring*. Berlin: Basis Verlag GmbH.

Suojala, M. (2001). Taidesatu elää ajassa ja ajattomana. Teoksessa: M. Suojala & M. Karjalainen (toim.), *Avaava Lastenkirja! Johdatus lastenkirjallisuuden lajeihin ja käyttöön*. Hämeenlinna: Karisto Oy.

Swahn, J-Ö. (1959) *Svenska folksagor*. Stockholm: Albert Bonniers Förlag.

Swahn, J-Ö. (red.) (1985). *Bra Böckers Lexikon*. (8) Höganäs: Bokförlaget Bra Böcker Ab.

Swahn, J-Ö. (red.) (1985). *Bra Böckers Lexikon*. (10) Höganäs: Bokförlaget Bra Böcker Ab.

Zipes, J. (1984). *Saga och samhälle, den klassiska genren för barn och civilisationsprocessen*. Bromma: Mannerheim & Mannerheim.

Ørving, M. & Furuland, L. (red.) (1983). *Barnens Bröderna Grimm*. Uppsala: Fibbeb Hald och Gidlunds förlag.

Internet:

Hansson, B. & Olofsson, J. (2010). *Folktro och sägner från båda sidor kanalen - Studiehandledning för lärare*. Falsterbonäsets museiförening, Skånes hembygdsförbund www.skaneshembygdsforbund.se/pdf/handleddning_folktro.pdf (hämtat 26.11.2012).

Uppslagsverket Finland-webbutgåva: www.uppslagsverket.fi. *Folkdiktning*. Schildts förlags Ab, 2009-2012, SFV 2012- (hämtat 19.11.2012).

Bilaga 1.

Bilaga 2.

Nordanvindens gåvor

(Baserar sig på tre folksagor från Petalax, Terjärv och Nagu)

Vi tar emot publiken, presenterar oss och berättar kort om vad en folksaga är. Sedan smyger vi bakom bakväggen.

Scen 1

Mats ligger och sover med huvud och överkropp utstickande från bakväggen. Mats mammas fötter sticker ut på andra sidan. Musiken på. Mats skrapar sig med handen på benet. Mamman skrapar sig också och kliar sedan med foten på benet. Mamman stiger upp, blir berättare 1. och dansar ut på scenen med cd-spelaren och en vindsnurra. Hon upptäcker publiken.

Berättaren 1: Nämen hej... (sänker musiken och lägger undan cd-spelaren) För länge länge sedan men inte så långt härifrån i Nagu/ Petalax levde en torpargumma en gång. Hon hade en son som var en aning klumpig och en hel del lat.

Mats: Hördu sku du kunna vara lite tystare, jag försöker faktiskt sova här. (vänder sig bort från publiken).

Berättare 1: Gummans gubbe hade dött för flera år sedan. Och därför var familjen mycket fattig, jaa så fattiga att de bara hade en liten trasig koja att bo i. (stänger av musiken) Men en dag sa modern till sin son.

Modern: Mats! Mats! Var är du? (*paus, inget svar*) Mats! Svara när mamma ropar på dig!

(*Modern ser att pojken ligger i sängen ännu*)

Modern: Nämen ligger du och sover fast tuppen gol för åtta timmar sedan.

Mats: Men snälla mamma, is inte nu ropa så där...

Modern: Stig upp nu pojke! (river dynan och kastar den på golvet) Din far sku ge dig en ordentlig örfil åt dig om han sku veta att du ännu i femton års åldern ligger i sängen mitt på dagen utan att hjälpa till i hemmet eller på gården. Om han bara sku leva ännu... (Mats somnar om) Nämen, (tar dynan igen, Mats vaknar ordentligt) nu far du till boden efter mjöl!

Mats: Men snälla mamma måste jag på riktigt.

Modern: Nu far du! Här har du fem penni för att betala mjölet med och si till att du inte kommer hem utan något mjöl!

Berättaren 1: Så pojken kravlade långsamt upp ur sängen, skrapade sig på huvudet, drog på sig träskorna och begav sig iväg mot boden.

Modern: Och glöm inte att bädda sängen.

Mats: Ja, ja.

Berättaren 1: Det kändes lite snopet för pojken att vakna upp ur den skönaste sömnen. Men man ska ju lyda mamma. Väl framme vid boden.

Mats: Goddag

Försäljaren: Goddag

Mats: Mjöl för fem penni åt mamma.

Försäljaren: Jaha, varsågod... (ger mjölet /dynan)

Mats: Oj, tack så mycket (ger pengan).

Försäljaren: Tackar.

Berättaren 1: Pojken fick sitt mjöl och begav sig igen hemåt.

Mats: Adjö!

Försäljaren: Adjö!

Berättaren 1: Men då han kom ut märkte han att det börjat blåsa väldigt kraftigt (blåser i vindspelet två gånger). Värst var vinden uppe på bron som pojken måste gå över för att ta sig hem (blåser i vindspelet). I samma stund kände pojken hur en kraftig nordanvind svepte förbi och fick tag i säcken med mjöl (blåser kraftigt med vindspelet). (Pojkens mjölsäck flyger över huvudet på honom) Så att allt mjöl spred sig med vinden. (Mats skriker till) Pojken blev alldeles till sig vad skulle han göra nu? (Mats letar efter pengar i fickorna, hittar inget) Men han hade heller inga pengar att köpa mer mjöl för så han bestämde sig för att gå hem till sin mor med svansen mellan bena. (Mats nickar till publiken och smyger med stora steg in i stugan).

Modern: Men där är du äntligen, men var har du mjölet pojk?

Mats: Mamma Nordanvinden tog det, det blåste så mycket då jag gick över bron.

Modern: Hur kan du vara så klumpig och dum! Vad har jag gjort för att få en så oduglig son? Varför kan du inte vara lite mer som din bror, han är så ansvarsfull. (Mats tar sig närmare publiken) Nej hör du nu är det nog bara så att det är du som går till Nordanvinden och ber honom att ge dig mjölet tillbaka.

Mats: Men mamma! (Mamman går ut.)

Berättaren 2: Pojken ville göra sin mor glad igen och visa att han inte alls var klumpig och dum. Så han beslöt sig att börja en långa vandringen (handen först åt söder och sen norr) norrut, för det var där han trodde att nordanvinden bodde.

(Mats går bort)

Scen 2

Berättare 1: Samtidigt i en annan del av landet, högt uppe i norr, i den lilla byn Terjärv bodde en annan pojke som hette Lill-Ant. Lill-Ant hade inte längre en mor, men han hade en granne som hette Stor-Ant. (Stor-Ant kommer fram) Stor-Ant var rik och bodde på en stor, stor gård...

Berättare 2: Medan Lill-Ant, han var fattig och bodde bara i ett litet, litet torp.

Berättare 1: En dag kom Stor-Ant till Lill-Ant för att fråga om han kunde sticka hans svin.

Berättare 2: Jaa det betyder alltså att man tar livet av svinet. Lill-Ant sa:

Lill-Ant: Joo, det går nou bra he. (Stor-Ant nickar nöjd)

Berättare 1: Och då svinet var stucket sa Stor-Ant:

Stor-Ant: Oj, hördu tack ska du ha för hjälpen! Men vad är det du vill ha för den här tjänsten?

Berättare 2: Och Lill-Ant (gnider fickorna) han fundera (skrapar sig på hakan) och han fundera (skrapar sig på huvudet) och han fundera (slår sig på huvudet) och han fu...

Lill-Ant: Ah, svinhuvu, vill jag ha.

Stor-Ant: Svinhuvu, hördu ta du det där svinhuvu bara. (skrattar) Hör du Lill-Ant gå du till helvete med det där svinhuvu.

Berättare 2: Lill-Ant funderade vad Stor-Ant sagt och tyckte att det kunde vara en bra idé att gå till helvetet.

Lill-Ant: Det kunde vara en bra idé att gå till helvetet. (Lill-Ant går ut)

Berättare 2: Trots att han inte förstod vad Stor-Ant hade haft så roligt åt. (drar ut bakväggen och tar fram elpianot och sätter sig på scenen och spelar ljudeffekter.)

Berättare 1: För att komma till helvetet måste Lill-Ant ta sig över en lång och farlig bro. Bron hade flera hål som man kunde falla igenom och ett fall betydde lika med döden (pling). För nedanför fanns ett hav med kokande lava (pling, pling). (Berättare 1 ner bakom väggen, dockan Lill-Ant börjar gå över bron)

Berättare 1: (Bakom bakväggen) Lill-Ant började försiktigt gå över bron (Pling-pling-pling) och han höll nästan på att snubbla i ett av hålen, men han klarade sig i sista stund. Men i samma stund snubblade han över sina träskor och föll pladask (Pling). Och svinhuvudet gled honom ur händerna och rulla (Pling, Pling) och rulla och just då det sku falla över kanten fick Lill-Ant tag på ett öra (pling) och kunde rädda huvudet från en säker lavadöd. (berättarna pustar ut)Lill-Ant pusta ut och fortsatte (pling, pling). Väl framme vid porten fick han syn på djävulen (Pling, pling, pling). Väl framme vid porten fick han syn på djävulen (pling, pling, pling).

(Berättare 1 märker att djävulen inte är på plats, sticker upp huvudet bakom scenen och ropar "Bibi" och "Djävulen" Berättare 2 säger "oj" och kommer bakom scenen. Scenen fortsätter...) Väl framme vid porten fick han syn på djävulen... (djävulen kommer upp bakom bakväggen, med en djävulsmössa på sig)

Djävulen: Nämen oj, vad är du för en liten pojke som ha våga dig hit?

Lill-Ant: Jag är Lill-Ant... från Terjärv. Jag är här för att sälja mitt svinhuvud till dig.

Djävulen: Jaså... nå jag måste säga att det var väldigt modigt av dig att ta dig ända hit. Så jag köper svinhuvudet av dig och i utbyte ska du få en... vänta lite... (Djävulen går bakom bakväggen och tar en miniatyr bordsduk upp) tadaa en bordsduk som ser till att du aldrig mer behöver gå hungrig. Bred ut bara duken och säg: Duka opp! Då serverar dig duken de finaste maträtterna du någonsin kan tänka dig. Köttbullar med potatiso seller leverlåda med lingonsylt eller vaniljglass med kinuskisås. Namnamnam...

Lill-Ant: Oj vad gott, tack så mycket.

Djävulen: Jag vet! Var så god! Hejdå!

Lill-Ant: Hej då!

Berättare 1: sa Lill-Ant och begav sig igen hemåt. (Bron fast)

Scen 3

Berättare 1: På vägen hem mötte han på en annan pojke som var söderifrån.

Lill-Ant: (båda pojkarna är vilse, men Lill-Ant låtsas som om han inte är det) Vilse?

Mats: Joo, (sträcker fram handen) Mats förresten. (Lill-Ant spottar i handen och gnider den mot byxbenet).

Lill-Ant: Lill-Ant! (pojkarna skakar hand)

Berättare 1: Mats berättade...

Mats: Jag har varit hos Nordanvinden för att kräva tillbaka mjölet som han stal av mig och mamma. Men kan du tänka dig, i utbyte fick jag en bordsduk som kan servera de finaste maträtter du kan tänka dig.

Lill-Ant: Jag har också fått en sån bordsduk, från helvete.

Mats: Wow!

Berättare 2: Eftersom de båda pojkarna hade en lång väg hem och det redan var mörkt beslöt de sig för att ta in på ett gästgiveri.

Berättare 1: Det vill säga ett ställe där man kan övernatta och få mat, mot betalning såklart.

Berättare 2: Men pojkarna ville inte ha någon mat för de hade ju sina bordsdukar.

Lill-Ant: Se nu bara vilken fin bordsduk jag har.

Mats: Nej, se vilken fin duk jag har.

Lill-Ant och Mats: Titta nu... Duka opp! (pojkarna breder ut sina dukar samtidigt, pojkarna blir häpna och Mats faller på stjärten. Lill-Ant börjar äta.)

Berättare 2: Pojkarna var alldeles till sig över all maten och de åt och de drack och de dansade och de sjöng. (Lill-Ant börjar tralla på en ordlös version av folkvisan "Ant han dansade med mig". Mats kommer med i sången och de börjar dansa och härja till sist somnar pojkarna)(Berättare 2 blir till gästgivarmor och berättar samtidigt) Men när pojkarna till sist hade somnat smög gästgivarmor fram. Hon hade hela kvällen sett avundsjukt på dukarna... och nu tog hon dukarna och bytte ut dem mot sina egna vanliga dukar. (Gästgivarmor byter ut dukarna, bli Mats igen och sover)

Berättare 1: (Tuppen gol) På morgonen vaknade pojkarna... (Pojkarna gäspar och säger godmorgon) och de begav sig hemåt utan att märka att dukarna hade bytts ut. Mats hade riktigt ont i magen av hemlängtan och för varje steg han tog tänkte han att han snart skulle komma stolt hem till mor. (Mats går ett varv och börjar hoppa då han är syn på sin mor) Då han får syn på sin mor började han genast ropa och vinka.

Mats: Mamma, hallå, mamma nu är jag hemma. Se vad Nordanvindens har gett oss, en bordsduk.

Modern: Jaa, den där mättar inte många munnar den int.

Mats: Men snälla mamma du måste ju se först, sen kan du säga. Se på det här... (Mats breder ut duken) Duka opp! (inget händer, så Mats upprepar ritualen tre gånger, det börjar vara pinsamt och nervöst.)

Modern: Hur kan du så enfaldig och dum. Int har man nu väl aldrig hört talas om en bordsduk som dukar sig själv. Varför kan du inte vara lika klok som din bror. Han lever ett herremansliv i storstan nuförtiden. (suckar) Vad ska vi äta nu? Nå jag måste väl gå och späda ut ärtsoppan med vatten, igen en gång.

Mats: Hur kunde jag vara så dum, men du ska inte tro Nordanvinden att du kommer undan med det här Nordanvinden. För vet du mig lurar man inte på det här viset! (Mats ut)

Scen 4

Berättare 1: Fylld av ilska begav sig Mats igen norrut för att kräva Nordanvinden på annan ersättning. Efter en lång vandring kom han till en stor skog där han fick syn på en liten gråklädd gubbe med långt skägg. Eftersom Nordanvinden kunde ta olika skepnader kände inte Mats genast igen honom. (Sätter sig i lotusställning, andas djupt)

Mats: (Mats går förbi, får syn på gubben) Ursäkta... ursäkta... ursäkta (gubben reagerar inte) Int råkar ni känna till den där Nordanvinden?

Nordanvinden: Så brukar di kall mig.

Mats: Ahaa, den här duken som du gav åt mig... den är falsk. Den fungerar inte. Du har lurat mig!

Nordanvinden: Jag är inte så noga med vad som är ditt och mitt men inte har jag lurat dig. För de där är inte samma duk som jag gav dig. Men då du nu igen en gång har färdats en så här lång väg och dessutom blivit lurad ska jag ge dig en ny gåva... (tar fram geten och sätter den på Mats arm) en get. Klappa bara geten så ska du få se att hon släpper ur sig pärlor av guld.

Mats: (skeptiskt) Jaha, så här då (klappar geten, geten bajsar och ut kommer guldpärlor)... Men vad i all sin dar. Tack ska du ha!

Nordanvinden: Varsågod! (går ut)

Berättare 2: På vägen hem så såg Mats en bock och den kom släpande på... (Lill-Ant har en bockhanddocka på sig så drar)

Mats: Lill-Ant!

Lill-Ant: Nämen Mats...

Berättare 2: Lill-Ant berättade...

Lill-Ant: Ja min bordsduk slutade också att fungera. Men nu har jag varit till helvetet och fått en ny gåva. En bock och det här int vilken bocke som helst utan det här släpper ur sig silverpengar. (Mats get säger bää, Lill-Ant tittar på den)

Berättare 2: Pojkarna slog följe och bestämde sig för att ta in på samma gästgiveri som sist.

Scen 5

Mats: (Rusar in till gästgiveriet, lutar sig mot disken) Godafton frun! Vi vill ha husets bästa rum, tack!

Lill-Ant: Och bordena fulla med mat och dryck! (pojarna skrattar)

Berättare 1: Gästgivarmor kände genast igen pojkarna och blev rädd för att de kommit för att kräva tillbaka sina dukar.

Gästgivarmor: Nää pojkar det har inte ni råd med. Och de där bockarna får ni genast föra ut före di bajsar på mina fina trägolv.

Lill-Ant: Hördu pengar är inte någo problem, se på det här... Det ska vara en redig örfil... (Lill-Ant ger en örfil åt bocken som släpper ur sig silverpengar, lägger pengarna på disken) Varsågod, det här borde räcka för oss båda.

Mats: Nej, hör du Lill-Ant jag klarar nog av att betala för mig själv. Min lilla get den ska man hantera varsamt, klappa försiktigt... (Klappar sin get och så rinner det ut gullpärlor.) Se så där gästgivarmor, månne inte det där ska räcka.

(Lill-Ant tar Mats get och för bocken och geten till uthuset / placerar dem på bakväggen)

Berättare 2: Gästgivarmor blev plötsligt väldigt vänlig mot pojkarna. Hon serverade husets bästa mat åt dem.

Gästgivarmor: ”Duka opp” (Lill-Ant reagerar)

Berättare 2: Och hon bäddade de mjukaste sängarna åt pojkarna. Och de båda pojkarna, de åt och de drack och de dansade hela kvällen lång tillsammans med gästgivarmor.

(Lill-Ant trallar och dansar med sin duk. Gästgivarmor klappar och trampar takten till sången. Gästgivarmor spelar att hon är jättetrött, gäspar och sträcker på sig)

Gästgivarmor: Nee pojkar, nu är det dags att gå och lägga sig, det är en ny dag imorgon igen. (Lill-Ant slutar sjunga och går och sover)

Berättare 2: Och gästgivarmor hon var till och med så snäll att hon sjöng en vaggvisa för pojkarna.

(Gästgivarmor börjar sjunga ”Byssan lull” och vaggar Lill-Ant till sömn. Då han har somnat smyger hon bakom och byter ut bocken och geten, hon sjunger hela tiden på vaggvisan. Sedan blir hon tillbaka till Mats och sover.)

Scen 6

Berättare 1: På morgonen vaknade Mats men en grym hemlängtan...

Mats: Mamma!

Berättare 1: Och han tänkte på hur synd det var om hans mor som bara hade ätit utspädd ärtsoppa.

Mats: I en hel vecka!

Berättare 1: Han packade sina saker sa adjö till Lill-Ant.

Mats: Adjö! (tar geten)

Lill-Ant: Adjö! (tar bocken)

Berättare 1: När Mats äntligen kom hem till sin mor ville han genast visa vilken fin get han fått.

Mats: Mamma nu behöver du inte längre sörja. Du kan vara stolt över mig för en gångs skull. Jag vet att jag inte alltid har varit världens bästa son. Och visst har jag varit lat ibland. Men nu behöver vi inte längre oroa oss för att gå hungriga eller för att frysa. Mamma: Nordanvinden gav oss en get som bajsar guldpärlor. Kan du tänka dig.

Modern: Vad är det du säger?

Mats: Jag vet hur det låter, men se nu på det här! (Mats klappar geten, men det kommer inga guldpärlor, bara kakka). Titta!

Modern: (rynkar på näsan) Usch!

Mats: Uj!

Modern: Vad är det med dig? Har du feber, är du sjuk? Hur har du tänkt att vi ska klara oss hela vintern? Och vad har du tänkt mata den där med? Den äter oss ur huset. Nej nu finns det bara en möjlighet, vi måste be din bror Magnus om hjälp.

Mats: Men mamma före Magnus for iväg till storstan lovade han att skicka pengar varje månad, nu har det snart gått tre år, men vi har inte sett ett korvöre. Fattar du inte mamma att Magnus har övergett oss, han har glömt bort oss.

Modern: Säg inte sådär om Magnus, han är ändå din bror.

Mats: Oroa dig inte mamma, jag ska försöka ordna det här för en gångs skull. Hejdå!

Berättare 1: Så Mats begav sig återigen norrut för att tala med Nordanvinden. Och han svor på att han skulle ta livet av Nordanvinden om han lurade honom igen. Om det nu är möjligt att ta livet av vinden.

Scen 7

Berättare 2: Samtidigt i Terjärv hade Lill-Ant beställt en stor hög med ved av Stor-Ant som han hade lovat att betala lite senare. Men när Stor-Ant kom för att kräva sina pengar, så märkte Lill-Ant till sin fasa... (Lill-Ant örffilar bocken, men det kommer inget) att bocken inte längre släppte ur sig några silverpengar. Han gav örffil på örffil åt bocken, men hur mycket han än slog den stackars bocken så kom det inga silverpengar från bakändan. Stor-Ant blev rosenrasande när han hörde att han inte sku få några pengar. (Berättare blir Stor-Ant och spelar upp situationen med nonsensspråk) Stor-Ant hotade att ta Lill-Ants hus ifrån honom om han inte kunde betala inom tre dagar. (Berättaren spelar Stor-Ant igen)

Stor-Ant: Tri dar! (går ut)

Berättare 1: Så Lill-Ant insåg att han ingen måste bege till djävulen för tredje gången. (bron fram och djävulen står och väntar)

Lill-Ant: Hör du du!

Djävulen: Nämen, visst vad det Lill-Ant.

Lill-Ant: Försök inte med mig, du har lurat mig för sista gången. Din bock är helt värdelös och duken den duger bara till malarna. Ge mig nu en ordentlig ersättning för svinhuvudet.

Djävulen: Hördu lilla du, ta det lite lugnt (klappar Lill-Ant dockan på huvudet, Lill-Ant fnyser) Jag har inte lurat dig. Men eftersom du är en så tapper och ung man och en så god vän till mig så ska ge dig en sista gåva. Vänta lite...(Djävulen tar sig bakom bakväggen och tar fram en miniatyr väska) tadaa, en väska. Kom hit! (Djävulen viskar något åt Lill-Ant) Visst är det bra?

Lill-Ant: Jaha, tack så mycket då. Hejdå!

Djävulen: Varsågod, hejdå!

Berättare 2: Sa Lill-Ant och begav sig hemåt. (Bron fast)

Berättare 1: På vägen hem mötte Lill-Ant igen på sin gode vän Mats. (Mats kommer gående med en käpp)

Lill-Ant: Hej!

Mats: Men Lill-Ant hej, hur går det?

Lill-Ant: Joo det går nog bra (ser käppen), men hur är det fatt, är du skadad?

Mats: (Först oförstående) Nej, jaa du menar käppen. De är en sista det gåva av Nordanvinden. Men Lill-Ant ska vi gå på ett glas?

Lill-Ant: På gästgiveriet?

Mats: Vilken strålande idé.

Berättare 1: Så pojkarna begav sig igen till gästgiveriet. Men när de kom in stod gästgivarmor med en duk i händerna, hon sa:

Gästgivarmor: Duka opp!

Berättare 1: Och plötsligt fylldes hela bordet av all världens maträtter. Strax därefter hörde de ett bråkande och ett klirrande ljud från uthuset (Ljudeffekt av geten). Och pojkarna insåg nu vem som var den riktiga skurken. (Mats förstår inte, Lill-Ant viskar) Så de gick genast och lade sig och låtsades sova. (Pojkarna låtsas sova och kikar mot publiken)

Berättare 2: När gästgivarmor trodde att pojkarna låg i den djupaste sömnen, smög hon försiktigt fram. Hon tog Lill-Ants väska och öppnade den försiktigt, försiktigt... och så kikade hon in i den. (Gästgivarmor öppnar väskan)

Berättare 1: Men i samma stund ropade de båda pojkarna ”Slå, käpp, slå!” Och ur Lill-Ants väska hoppade en liten käpp fram som började slå gumman framifrån. Och Mats käpp fick också liv och började slå gumman på rumpen. (Käpparna slår gumman, som hoppar och ropar av smärta)

Berättare 1: Pojkarna skrattade sig mätta men då gumman började skifta i brunt och blått sa de till sist:

Lill-Ant: Vi kan nog få käpparna att sluta slå men bara om lämnar tillbaka sakerna du stulit av oss.

Gästgivarmor: Joo, joo jag lovar. Vad som helst är bättre än det här. (Lill-Ant klappar i händerna och käpparna flyger magiskt till hans händer)

Berättare 2: Och gumman hon hamnade ge tillbaka bordsdukarna. Och hon hamnade ge tillbaka bocken och geten och hon lovade att hon aldrig mera skulle göra något liknande.

Gästgivarmor: (riktad mot Lill-Ant) Nå förlåt nu då. (vänder sig med ryggen mot publiken)

Berättare 1: Och de båda pojkarna de fortsatte genast hemåt och levde lyckliga...

Berättare 2: Och belåtna...

Berättare 1 och 2: I alla sina dagar... (musiken på)

Manusförfattare: Carmela Johansson och Bibi Kiikka

Hösten 2012 till våren 2013

Kopierade tagna ur boken
Finlands Svenska Folkdiktning

1. B. Sagor i Urval
Första Bandet.

Utgiven av Anders Allardt,
Tidnings-tryckeri- Aktiebolagets Tryckeri.
Helsingfors 1917.

Saga 1.

238. Gossen, som begav sig för att kräva nordanvinden.

Österbotten, Petalaks. Rancken 235.

De var en gång en käring, som laga pojken sin till häbror efter kokmjöl. Han gick. Då han kom me mjöle på bron, så for nordanvädre av me de. Han gick då för andra gången in tillbaka efter mjöl, o då han igen kom ut på bron, så kom igen nordanvinden o for av me de. Han gick då för tredje gången in i häbror o då han kom ut på bron, så for nordanvinden igen av me de. Nej, tänkte pojken, ja måste fara o kräva honom. Han for.

Då han kom fram, så sa nordanvinden: Int har ja na annat än en duk att ge åt dej. — Pojken var nöjd o tog duken, o bara bredde ut honom o sa: duka opp, så fick han, va mat han ville ha. På hemvägen kom han till en nämndemans gård, där han begärde nattkvarter. Han fick. Då han åt om kvällen, så bredde han ut duken sin o sa: duka opp, o strax fick han va mat han ville ha. Om natten, då pojken sov, så tyckte nämndemansmor: Vi kan byta om me pojken. — Hon bytte då om o la en annan duk i stället o tog bort pojkens. Om morgon så visste int pojken nå någonting, utan tog duken o for hem. Då han kom hem, så sa han ha borde att duka opp, men int fick han na mat. Han bestämde då igen att resa till nordanvinden o kräva honom.

Då han kom dit, så sa nordanvinden: Int har ja na annat än ge åt dej än en bock, som släpper pelor av gull.

Pojken tog då bocken o for.

På hemvägen så kom han igen att ligga över natten i samma nämndemans gård. Han sa då, att han hade en bock, som släpper pelor av gull, o han hade honom att lämna prov på de.

Om natten, då pojken sov, så tyckte nämndeman: Vi kan byta om o ge honom en annan bock i ställe.

Han gjorde så. Om morgon, då pojken vakna, så tog han bocken, som han trodde vara sin, o for hem. Då han kom hem, så sku han ha bocken att släppa pelor av gull, men int gjorde han na.

Pojken for då för tredje gången till nordanvinden o kräva honom. Nordanvinden sa då: Int har ja na annat att ge åt dej än en käpp. Bara du säger: käpp, däng på, så slår han. Då du igen säger: käpp, stilla, så slutar han.

På hemvägen så kom han igen att ligga över natten i samma nämndemans gård, o la käppen breve sängen, där han låg. Den här gången sa han int va för en käpp han hade; int sov han heller, utan låg vaken. Om natten så tyckte nämndeman: Visst måste den där käppen o duga till någonting. — O han sku byta om o lägga en annan käpp i ställe. Då han sku göra de, så sa pojken: Käpp, däng på! — O så begynte käppen dänga om nämndeman, vart han sprang. Han sprang över bord o bänkar, o käppen gav rapp på rapp, tårt nämndeman lämna tillbaka gullbocken o duken åt pojken.

Då först sluta käppen av att slå honom. Nu for pojken hem me bocken o duken o hade allt va han behövde till dödedagen.

Saga 2.

239. En saga om Stor-Ant och Lill-Ant.

Österbotten, Terjärv. Rancken 513.

En gång bad Stor-Ant sin granne Lill-Ant komma o stleka hans svin. Lill-Ant kom o förrätta de göromåle, som Stor-Ant hade kalla honom till. Då svine var stucket, så fråga Stor-Ant, va han ville ha för tjänsten han hade gjort honom. — Svinhuvude, svara Lill-Ant. — Far till helvete me ditt svinhuvud, sa Stor-Ant.

Lill-Ant lydde o for ner till helvete, där han sålde sitt svinhuvud åt fånen o fick för de en bordduk, som var så beskaffad, att borde hans vart fullt me di bästa rätter, då han bredde ut den på de.

På hemvägen så tog han för natten in i ett torp, o så kom han att berätta för hustrun i huse, hurdan bordduk han hade fått av fånen för sitt svinhuvud. Då gumman fick höra de, så bytte hon under natten, då Lill-Ant sov, sin bordduk mot hans. Lill-Ant märkte int bedrägerie, utan for hem. Så bredde han ut duken över borde sitt o sa: duka opp, bord, men de kom int någon mat på borde.

B. Saga 3.

Onöjd for han tillbaka till helvete o sa: Bordduken gör int besked för sej. Ja vill ha ny ersättning för mitt svinhuvud.

Fänen gav då åt honom en bock o sa: Var gång du ger honom en örfil, så släpper han ur sej en stor hop silverpengar.

Nöjd for Lill-Ant hem o tog igen nattkvarter i samma torp som förra gången, o så kom han igen att säja, hurdan bock han hade. Då värdinnan hörde de, så gjorde hon honom igen samma sprätt som förra gången. Då Lill-Ant kom hem, så börja han örfila bocken, men fick int ett enda runstycke ur honom.

Onöjd for han igen till helvete o begärde ny betalning för sitt svinhuvud.

Fänen gav honom nu en liten väska med en käpp uti o sa: Var gång du säjer: slå, käpp, så ska den nog slå o vara verksam, vore de o fast i krige.

Nöjd for Lill-Ant hem. Så fick han igen natthärbärge i samma torp som di förra gångerna. O så berättat han om, hurdan käpp han hade. Då Lill-Ant hade somna, så tog gumman käppen ur väskan o ville försöka, om han hade tala sant. Slå, käpp, sa hon, o käppen börja genast slå henne, så att hon var nära att bli ihjälslagen, o så måste hon mitt i natten föra bordduken o bocken till Lill-Ants stuga.

Om morgon, då Lill-Ant vakna, så sa hon: Nu gör nog din bordduk o din bock de, som du befaller dem. — Jasså, sa Lill-Ant, käppen ha nu lärt er sanningen, o därme så for han hem me sin väska o sin käpp.

Saga 3.

240. Nordanvindens gåvor.

Sydvästra Finland, Nagu. S.L. 21, 41.

De var en torpgumma en gång, som hade en son. Fattiga var di, o di levde bara di båda i en liten koja. Nu sa modern åt pojken en gång, att han sku gå till boden efter mjöl; hon sku koka åt dem gröt. Pojken gick o tog mjöl i en ask från boden, men då han kom tillbaka, så blåste stark nordan o — vips — var vädre i asken o förde mjöle tan. Pojken kom in utan mjöl o sa åt modern, att Nordanvinden hade tagi mjöle av honom. — Gå då till Nordanvinden o bed honom ge de åt dej tillbaka, sa gumman, som för resten var förargad över att pojken hade låti mjöle blåsa bort.

Pojken gav sej i väg norrut, därifrån de blåste, för där tyckte han, att Nordanvinden sku bo.

Länge o väl hade han färdats. Lärt han en dag, då han var i

en stor skog, mötte en liten gråklädd gubbe me långt grått skägg. Är du Nordanvinden, du, som tog mjöle av mej? fråga pojken. — Ja, svara gubben, så pa di mest kalla mej, o de kan nog hända, att ja ha tagi ditt mjöl, för de är just int så noga me vems som är mitt o ditt, då ja är ute på resa. Men är de så, att ja ha tagi mjöle av dej, så ska ja ge någo i ställe: int mjöl, men någo, som ska göra mjöle obehövt för dej. Si jänn är en bordduk! Honom får du ta, o du behöver bara breda ut honom på borde o säja: duka opp, så har du mat på borde mer än du behöver.

Pojken tyckte, att de var en bra betalning, tog duken, tacka o gav sej i väg hemåt.

På vägen kom han till en gästgivargård, o där begärde han nattkvarter. Mat ville han int ha, för nu tänkte han på va gubben hade sagt för honom om bordduken, o han ville nu försöka duka åt sej själv. Han bredde så duken om kvällen på borde o ropa: Duka opp! — O me desamma kom där alla slags rätter på borde, som di sku ha växt opp ur jorden. Pojken åt sitt mål o gick o sova.

Men nu hade gästgivarmor stått o sitt på, hur han bar sej åt för att få mat åt sej, o hon tyckte, att en tocken duk just sku vara bra för henne att ha, hon, som me ens hade främmande att laga mat åt. O så passa hon på o såg efter, vart pojken la duken om kvällen. Om natten, då pojken sov, så gick hon o tog duken o la dit en dylik duk i ställe.

Pojken visste av ingenting, utan tog sin duk om morgon o gick därifrån, o som han int var så långt hemifrån mer, så gick han hem me ett tag. Nå, nu ha ja fått betalt för mjöle, nu, ropa han på långt håll o skaka på sin duk o visa den åt modern. — Ja, mena hon, han där mättar int många, han int. — Å, vi ska si först o säja sen, tyckte pojken, o så bredde han ut sin duk över borde o ropa: Duka opp! — Men där kom int någo på borde. — Duka opp, ropa pojken ader färd, så att gamla klockskrälle på väggen flytta långvisarn fem minuter till fram o katten sprang opp på ugnen; men si borde duka bara int opp någo. Käringen skratta åt honom o åt hur enfaldig han var, som så hade låti narra sej; justsom man nu nånsin sku ha hört, att ett bord dukar sej själv. Men pojken tyckte, han igen, att Nordanvinden hade narra honom, o nu sku han tillbaka för att gräla på honom för besväre. O så begav han sej igen av.

Då han kom till samma skog, så mötte han gubben igen o sa för honom, att duken hade duka borde bara en gång o att gubben hade narra honom. — De är int ja, som ha narra dej, int, sa gub-

ben, utan du ha låti bedra dej av någon, som ha dej ovetande bytt duk me dej, för sir du de där är int samma duk, som ja gav åt dej, int. Men då du igen ha kommi så lång väg o därtill blivi bedragen, så ska ja här ge åt dej någo annat, som kanske bättre passar för dej. — O så gav han åt honom en grover käpp o sa: Så fort du säger åt käppen: slå till, så klappar han rätt duktigt opp den, du vill, o håller på att slåss, tårt du ber honom sluta. — Pojken tyckte, att käppen var bra att ha, tacka för gåvan o gick.

Nu gick han på hemvägen igen in på samma gästgivargård o begärde nattkvarter. Om kvällen gick han tidigt o sova, men han låg nog vaken, för nu hade han beslutit att lura ut käringen. Då de börja lida åt kvällswardsdags, så såg han, hur käringen kom in me bordduken sin o bredde honom över borde, o sa: Duka opp! — Borde duka sej, o pojken, som nu var säker på att de var hon, som hade stuli duken av honom, ropa ur sängen, han: Slå till, käpp! — O me desamma kom käppen, va har du, va ger du, ur knuten o börja plåga gumman me stryk från alla sidor. Käringen börja skrika o ränna undan, men si de hjälpte int, de int: käppen hitta nog efter, Till slut, då pojken hade skratta sej mätt åt spektakle, o käringen börja skifta både i brunt o blått, så sa pojken, att han nog sku få käppen att sluta, han, bara hon sku ge tillbaka bordduken, som hon hade stuli av honom. — Ta, ta, söta finger, alltid får jag, ropa käringen, hon, ryckte i förbifarten, då hon sprang undan käppen, duken av borde, så att mat o kär! o allt flög omkring på golve, o kasta honom åt pojken i sängen. — Sluta att slå, käpp, sa pojken, han, o käppen kröp beskeligt i knuten igen. Men nu våga pojken int ligga där längre, utan tog sin käpp o duk o for hem.

Nu bredde han igen — då han kom hem — duken på borde o bad honom duka opp, o de gjorde han, o gumman o pojken åt o kalasa, såsom di aldrig hade kalasa i tiden än. O där sitter di båda — int annat än ja vet — o kalasar bakom borde ännu.

241. Den länge, Den tjocke och Den dumme.

Nyland, Ekenäs landsförsamling. S.L. 202, Sagor II 37.

I Kalmar stad i Sverge bodde en skräddare, som hade tre söner, men di fick aldrig höra sina namn av någon i världen, di poj-karna.

Den äldsta var en lång pojke, så fick han heta Den länge; den mellersta var tjock o grov, så fick han heta Den tjocke; den yngsta var mera dum o oförståndig, så fick han heta Den dumme o andra

Bilaga 4.

Bord duka dig!

”Bord duka dig! är en huvudsakligen europeisk men med européerna även till andra världsdelar spridd undersaga, vars tema är hur en fattig man, som av t.ex. djävulen begåvats med föremål som producerar rikedom (självdukande bord, häst som bajsar pengar etc.), blir frånlurad dessa av en rik man. Djävulens tredje gåva består av en av sig själv slående påk, som tvingar den rike att återlämna den fattiges ägodelar. Sagan torde vara av högst medeltida ursprung men sammanhänger med äldre typer som handlar om självkokande grytor eller kvarnar som mal rikedom på befallning (jfr Grottekvarnen). Den tidigaste kända varianten förekommer i Giambattista Basiles sagosamling ”Pentamerone”(1630-talet, Italien).”